

Ekonomska, socialna in okoljska analiza stanja za Regionalni razvojni program Južne Primorske¹

¹ Obalno-kraška statistična regija z občino Ilirska Bistrica. Analiza zajema tudi razvojna predvidevanja sektorskih razvojnih programov.

KAZALO

1	Uvod v socio-ekonomsko analizo.....	3
1.1	Metodološka pojasnila	3
1.2	Demografska gibanja	3
1.3	Izobrazbena struktura prebivalstva	3
1.4	Socialni in gospodarski razvoj	4
1.5	Brezposelnost in zaposlenost	5
1.6	Poslovanje gospodarskih družb	5
2	Socio-ekonomska analiza	6
2.1	Velikost območja Južne Primorske	6
2.2	Demografska gibanja	6
2.3	Izobrazba	7
2.4	Zaposlenost.....	7
2.5	Brezposelnost	8
2.6	Socialni in gospodarski razvoj	9
2.7	Poslovanje gospodarskih družb	9
2.8	Poslovanje gospodarskih družb s področja predelovalnih dejavnosti.....	11
3	Analiza stanja okolja	12
3.1	Morje.....	12
3.1.1	Onesnaženje morja.....	12
3.1.2	Odpadne vode čistilne naprave Koper.....	13
3.1.3	Odpadne vode črpališča v Izoli	13
3.1.4	Mešane komunalne in padavinske vode iz piranske čistilne naprave.....	13
3.1.5	Večletni trendi vnosa dušika in fosforja.....	13
3.1.6	Klimatske spremembe - višanje gladine morja.....	13
3.2	Upravljanje voda.....	14
3.3	Kakovost ostalih voda.....	15
3.3.1	Komunalne odpadne vode.....	15
3.4	Kakovost pitne vode in oskrba	17
3.4.1	Kakovost pitne vode	18
3.4.2	Reševanje problematike zagotavljanja zadostnih količin pitne vode.....	19
3.5	Onesnaženost zraka	20
3.6	Komunalni odpadki	21
3.7	Biotška raznovrstnost in varstvo narave.....	22
3.7.1	Morski in obalni habitatni tipi.....	22
3.7.2	Suha travišča	22
3.7.3	Podzemeljski habitatni tipi	23
3.7.4	Zavarovana območja.....	23
3.7.5	Ribolovni rezervati	24
3.8	Gozd in ostale zelene površine	24
3.9	Analiza rabe prostora.....	25
3.10	Analiza prometa	27
3.11	Varstvo kulturne dediščine	28
3.11.1	Problematika varovanja kulturne dediščine.....	29
3.11.2	Programska izhodišča.....	30

1 Uvod v socio-ekonomsko analizo

Socio-ekonomska analiza Južne Primorske je analiza območja, ki vključuje občine Obalno-kraške statistične regije (Izola, Koper, Piran, Sežana, Hrpelje – Kozina, Komen, Divača) in občino Ilirska Bistrica, ki je sicer vključena v Notranjsko-kraško statistično regijo. Za navedeno območje je Regionalni razvojni center Koper v letu 2001 pridobil status nosilne organizacije Regionalne razvojne agencije Južna Primorska. Za to območje, ki torej ni identično s statistično regijo, v analizi uporabljamo delovno ime “območje Južne Primorske” oziroma “Južna Primorska”. Pri pridobivanju podatkov zanj smo imeli nekaj težav, saj je večina podatkov na voljo le na ravni statističnih regij. Kjer je le bilo mogoče, smo zato naredili preračune za območje Južne Primorske. V nekaterih primerih, ko to ni bilo mogoče, smo upoštevali podatke za statistično regijo. To je iz teksta tudi jasno razpoznavno, saj za statistično regijo striktno uporabljamo termine Obalno-kraška regija, statistična regija ali samo regija.

1.1 Metodološka pojasnila

Osnovni viri podatkov za analizo so Statistični urad Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS), Republiški zavod za zaposlovanje (v nadaljevanju ZRSZ), Davčni urad Republike Slovenije (v nadaljevanju DURS) ter Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (v nadaljevanju AJPES). Predstavljeni kazalniki so izračunani na osnovi podatkov, ki so bili razpoložljivi do konca februarja 2006, kar pomeni, da gre lahko za različne časovne preseke – odvisno od tega, kaj je bilo do tega datuma na voljo kot zadnji razpoložljiv podatek. Po posameznih tematskih sklopih, ki so predstavljeni v analizi, so viri podatkov in kazalniki naslednji:

1.2 Demografska gibanja

Za analizo demografskih gibanj smo uporabili podatke popisa 1981, 1991, 2002 in centralnega registra prebivalstva stanja na dan 31. 12. 2004 (naravno in selitveno gibanje) in 30. 6. 2005. Metodološko popis in register prebivalstva med seboj sicer nista popolnoma primerljiva. S popisi prebivalstva zbira SURS podatke o številčnem stanju in osnovnih sestavinah prebivalstva in gospodinjstev praviloma na vsakih deset let. Popis temelji na osebni izjavi prebivalstva, registrski vir pa je zbirka podatkov o prebivalcih, ki temelji na različnih statističnih evidencah in jo je teoretično mogoče dobiti na katerokoli stanje. SURS objavlja podatke štirikrat letno, stanje na dan 31. 1., 31. 3., 30. 6. in 31. 12. Za potrebe analiz se običajno uporabljajo podatki stanja na dan 30. 6. Tudi za pričakovano trajanje življenja je vir podatkov SURS in sicer skrajšane tablice umrljivosti po regijah.

1.3 Izobrazbena struktura prebivalstva

Osnovni vir za podatke izobrazbene strukture prebivalstva so popisi prebivalstva, ki nam dajo podatke o šolski izobrazbi prebivalstva glede na najvišjo dokončano šolo. Iz teh podatkov je mogoče izračunati tudi povprečno število let šolanja za posamezno stopnjo dokončane šolske izobrazbe. Za leti 1991 in 1981 so bili za izračun povprečnega števila let šolanja uporabljeni naslednji koeficienti:

- brez izobrazbe – 0;
- 1-3 razredi osnovne šole – 1.5;
- 4-7 razredov osnovne šole – za leto 1991: 5.5; za leto 1981: 5.35;
- končana osnovna šola – 8;
- 2-3 letna poklicna šola – 10.6;
- 4-5 letna srednja šola – 12.2;
- visoka šola – za leto 1991: 16.3; za leto 1981: 16.2.

Za leto 2002 pa:

- nepopolna osnovna šola – 5.5;
- končana osnovna šola – 8;
- nižja in srednja poklicna – 10.9;
- strokovna in splošna – 12.1;
- višja šola – 14;
- visoka dodiplomska šola – 16;
- visoka podiplomska šola – 19.

Koeficienti za leti 1981 in 1991 z izračuni o povprečnem številu let šolanja po regijah so povzeti po raziskovalnem poročilu: »Potrebe po izobraževanju odraslih«, Andragoški center Republike Slovenije, 1994, katere soavtor je bil tudi Tomaž Kraigher z Urada za makroekonomske analize in razvoj. Za leto 2002 so koeficienti in izračuni prav tako povzeti po preračunih Tomaža Kraigherja. Na voljo so le za statistične regije. Podatki o vpisu v osnovne, srednje, višje in visoke šole ter o diplomantih objavlja SURS letno na osnovi različnih letnih raziskovanj oz. vprašalnikov.

1.4 Socialni in gospodarski razvoj

Indeks človekovega razvoja (human development index – HDI) je sestavljeni indeks, ki ga za merjenje napredka v razvoju uporabljajo tudi Združeni narodi. Nekoliko prirejen indeks človekovega razvoja uporabljamo tudi pri nas (Poročilo o človekovem razvoju, UMAR). Sestavljen je iz treh kazalnikov – pričakovano trajanje življenja, kazalnika izobrazbe, ki je izražen z bruto vpisnim količnikom, in kazalnika življenjskega standarda, ki je izražen z bruto domačim proizvodom na prebivalca. Vsak od teh kazalnikov je standardiziran tako, da sta določena spodnja in zgornja meja in je izračunan po formuli: (dejanska vrednost – minimalna vrednost) / (maksimalna vrednost – minimalna vrednost). Nato se iz teh treh indeksov izračuna indeks človekovega razvoja, ki je aritmetična sredina posameznih indeksov (Hanžek M., Gregorčič M. et al, 2001).

Vir podatkov o bruto dodani vrednosti in bruto domačem proizvodu je SURS. Ti podatki temeljijo na metodologiji regionalnih računov, ki so podsistem nacionalnih računov, le da je njihov predmet raziskovanja vezan na določene teritorialne enote. Koncepti, uporabljeni v regionalnih računih, so isti kot v nacionalnih računih. Ker gre za mednarodno primerljivo metodologijo, je mogoča tudi mednarodna primerjava. Primerjava s povprečjem EU-25 je ocena avtorice.

Regionalna bruto dodana vrednost in bruto domači proizvod sta izračunana po posredni metodi. Podatki o bruto dodani vrednosti po dejavnostih na državni ravni so po določenih dohodkovnih komponentah porazdeljeni po regijah z ustreznimi ključi.

Sektorji so naslednji: A, B – kmetijstvo, C, D, E – industrija, F – gradbeništvo, G..O – storitve.

Vir podatkov o dohodnini je DURS.

Vir podatkov o plačah na zaposlenega je SURS. Januarja 2005 so na Statističnem uradu uvedli nov način mesečnega zbiranja podatkov o izplačanih plačah. Podatke večinoma na elektronski način zbere AJPES. Statistični urad je še naprej odgovoren za metodologijo, izkazovanje in kakovost podatkov. V izračunavanja povprečnih mesečnih plač so po novem vključene tudi pravne osebe z eno ali dvema zaposlenima osebama v zasebnem sektorju, niso pa zajeti samostojni podjetniki posamezniki in pri njih zaposlene osebe, osebe, ki opravljajo poklicno dejavnost, in kmetje. S tem so zagotovili višjo kakovost podatkov o plačah.

1.5 Brezposelnost in zaposlenost

Osnovna vira za podatke o brezposelnih sta ZRSZ in SURS. Stopnja registrirane brezposelnosti je odstotni delež registriranih brezposelnih oseb v aktivnem prebivalstvu (registrirani brezposelni in delovno aktivno prebivalstvo po kraju bivanja).

Brezposelni s I. in II. stopnjo izobrazbe so tisti, ki imajo končano le osnovno šolo oziroma so brez nje (I. stopnja) ali pa imajo nižjo poklicno izobrazbo oziroma krajše programe za pridobitev nižje poklicne izobrazbe (II. stopnja). Brezposelni s VI. in VII. stopnjo strokovne izobrazbe pa so tisti, ki imajo končano najmanj višjo (VI) oziroma visoko stopnjo strokovne izobrazbe (VII).

Stopnja registrirane zaposlenosti je odstotni delež delovno aktivnega prebivalstva v delovno sposobnem prebivalstvu (od 15-64 let).

Delovno aktivno prebivalstvo je seštevek zaposlenih oseb pri samozaposlenih, v družbah, podjetjih in organizacijah, zaposlenih oseb pri samozaposlenih osebah, samostojnih podjetnikov posameznikov, oseb, ki opravljajo poklic in kmetov. Vir podatkov o delovno aktivnem prebivalstvu so od prvega januarja 2005 Statistični register delovno aktivnega prebivalstva (SRDAP). Prej je SURS podatke o zaposlenih osebah v podjetjih, družbah in organizacijah dobival z mesečnim raziskovanjem - Mesečno poročilo o plačah in zaposlenih osebah v podjetjih, družbah in organizacijah (ZAP/M). Zaradi spremenjenega vira podatkov za zaposlene osebe se je število delovno aktivnih prebivalcev v povprečju povečalo za 25.000. Do razlike je prišlo zaradi nezajetih enot v raziskovanju ZAP/M. Stopnja registrirane brezposelnosti je bila v letu 2005 zaradi tega nižja za približno 0,3 %. Revidirani podatki so na voljo od leta 2000 dalje tudi za regije in občine. Delovno aktivno prebivalstvo so zaposlene in samozaposlene osebe, ki so:

- obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovane oziroma so v delovnem razmerju na območju Republike Slovenije;
- stare najmanj 15 let in niso upokojene.

Delovno razmerje je lahko sklenjeno za določen ali nedoločen čas, s spolnim delovnim časom ali z delovnim časom, ki je krajši od polnega.

Podatki o delovno aktivnem prebivalstvu so na voljo po kraju dela in kraju bivanja. Podatki po kraju dela v bistvu kažejo delovna mesta, iz primerjave podatkov po kraju dela in kraju bivanja pa dobimo pomembno informacijo o neto toku delovnih migracij zaposlenih.

1.6 Poslovanje gospodarskih družb

Osnova za analizo poslovanja gospodarskih družb regij so Statistični podatki iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida družb za leti 2003 in 2004. V kolikor tukaj uporabljamo termin »gospodarstvo«, le-ta dejansko ne predstavlja celotnega gospodarstva regije, pač pa le gospodarske družbe, ki so obvezne oddati zaključni račun, iz katerih izhajajo Statistični podatki iz bilance stanja in bilance uspeha. To pomeni, da izpade iz obravnave kar precejšen del gospodarstva (del storitvenih dejavnosti, samostojni podjetniki posamezniki,...) in pomeni okoli 50 % dodane vrednosti celotnega gospodarstva po metodologiji nacionalnih računov. Tudi tu delimo gospodarstvo na naslednje sektorje: A, B – kmetijstvo, C, D, E – industrija, F – gradbeništvo, G..O – storitve.

2 Socio-ekonomska analiza

2.1 Velikost območja Južne Primorske

V primerjavi s statističnimi regijami bi območje Južne Primorske lahko šteli med manjše regije, ki pa je po različnih socio-ekonomskih kazalnikih blizu slovenskega povprečja ali ga celo presega. Območje Južne Primorske meri 1.524 km², kar je 7,5 % površine Slovenije, zajema pa 6 % celotnega slovenskega prebivalstva. Sestavljajo ga občine Slovenske Istre Koper, Izola, Piran, kraške občine Sežana, Divača, Hrpelje-Kozina, Komen in občina Ilirska Bistrica. Območje je podpovprečno poseljeno, saj dosega gostota poselitve okoli 80 % slovenskega povprečja, vendar je poseljenost daleč najgostejša v Slovenski Istri, kjer presega povprečno poseljenost za več kot dvakrat. Kras s povprečno 34 prebivalci na km² in občina Ilirska Bistrica s 30 prebivalci na km² pa sodita med najredkeje poseljene dele Slovenije.

2.2 Demografska gibanja

V obdobju 1991 – 2005 je prebivalstvo Južne Primorske nadpovprečno poraslo (6,4 %, Slovenija 4,6 %). S takšno stopnjo rasti prebivalstva beleži območje Južne Primorske enega največjih porastov števila prebivalstva po letu 1991 v Sloveniji. Višjo rast sta imeli le še Obalno-kraška in Osrednjeslovenska regija. Vendar prebivalstvo ne narašča na celotnem območju Južne Primorske enakomerno. Bistvena razlika je med Slovensko Istro, kjer hitreje narašča število prebivalstva, in kraško-brkinskim območjem. Rast prebivalstva v Južni Primorski je posledica priselitve, saj je selitveni prirast (tako s tujino, kot tudi med regijami) pozitiven, naravni prirast (razlika med številom živorojenih in umrlih) pa negativna. Pozitiven naravni prirast je imela v letu 2004 le občina Izola. Po drugi strani so za priselitve manj privlačne le nekatere občine kraške občine (Hrpelje-Kozina, Komen, Divača), ki imajo negativen selitveni prirast. Te občine imajo tudi visok delež starega prebivalstva, ki je običajno en in pol-krat višji kot delež mladega prebivalstva.

Staranje prebivalstva je sicer značilnost celotne Slovenije, vendar ima Južna Primorska še bolj neugodno starostno strukturo. Indeks staranja je prav tu med najvišjimi in presega slovensko povprečje za okoli 30 %. V zadnjih štirih letih se je tudi hitreje povečeval kot sicer v slovenskem povprečju. Še slabše so razmere na kraško-brkinskem območju, kjer v nekaterih občinah (Komen, Ilirska Bistrica, Hrpelje-Kozina) število prebivalstva konstantno upada že vrsto let, tu še živeče prebivalstvo pa je v glavnem ostarelo in dejansko že prihaja do depopulacije nekaterih območij. Indeks staranja prebivalstva v tem delu regije je za skoraj 50 % bolj neugoden kot v slovenskem povprečju. Glede na leto 2001 se je razmerje med Krasom in Slovensko Istro nekoliko zmanjšalo, kar pa ni rezultat zmanjšanja deleža starega in povečanja deleža mladega prebivalstva, pač pa pospešenega staranja prebivalstva v vseh občinah Južne Primorske.

Glede na napovedi demografskih gibanj za Obalno-kraško regijo je pričakovati nadaljnje upadanje števila prebivalstva, neugodna starostna struktura in staranje prebivalstva pa se bosta nadaljevala. Delež mladih do 15. leta bo padel na 12,6 % v letu 2014, delež delovno sposobnega prebivalstva pa bo znašal 70,5 %, kar ne pomeni bistvenih sprememb glede na sedanje stanje. Po naši oceni se bodo podobni demografski trendi nadaljevali tudi na območju Južne Primorske, obenem pa se bo povečeval razkorak med Slovensko Istro in Krasom.

Pričakovana dolžina življenja prebivalcev je prav v Obalno-kraški regiji najdaljša in se še naprej konstantno podaljšuje. V povprečju znaša 77,6 let (skrajšane tablice umrljivosti 1999-2003). Vzroki za dolgo življenjsko pričakovanje prebivalstva Obalno-kraške regije so še nepojasneni, vendar je dejstvo, da ima prav prebivalstvo z mediteranskih območij običajno daljšo življenjsko dobo, kar je povezano tudi z načinom življenja in prehranjevanja. Tako moški kot ženske živijo v

Obalno-kraški regiji dlje kot je značilno za slovensko povprečje. Ženske lahko v povprečju pričakujejo starost skoraj 81,4 leta, moški pa 73,6 let. Projekcije prebivalstva za Obalno-kraško regijo kažejo, da se bo pričakovano trajanje življenja v regiji še nadalje povečevalo in po različnih scenarijih znašalo leta 2025 za ženske med 85 in 85,9 let in za moške med 76,6 in 78 let.

2.3 Izobrazba

Na splošno so kazalniki izobrazbene strukture tako v Obalno-kraški regiji kot tudi Južni Primorski pretežno nadpovprečni in prav človeški kapital je ena od močnejših prednosti v regiji. Podatke za povprečno število let šolanja imamo samo za Obalno-kraško regijo, vendar ocenjujemo, da se za Južno Primorsko ne razlikujejo bistveno. Povprečno število let šolanja prebivalstva v Obalno-kraški regiji je po podatkih popisa prebivalstva iz leta 2002 presevalo slovensko povprečje za 0,6 %, kar pomeni, da je imelo prebivalstvo v povprečju 10,7 let šolanja (Slovenija 10,64). V obdobju od leta 1981 do 2002 se je število let šolanja v Obalno-kraški regiji povečalo za dve leti, kar je nekoliko več kot v slovenskem povprečju. Izobrazbena struktura prebivalstva se je spremenila in izboljšala. Zmanjšal se je delež prebivalcev, ki imajo končano samo osnovno šolo in povečal delež tistih s poklicno in srednjo izobrazbo, predvsem pa tistih z najmanj višjo ali visoko izobrazbo. V letu 2002 je bilo območje Južne Primorske pod slovenskim povprečjem po deležu prebivalstva z največ osnovno šolo (32,4 %, Slovenija 33 %) in s poklicno ali srednjo šolo (53,7, Slovenija 54,1 %). Po deležu prebivalstva z najmanj višjo ali visoko izobrazbo pa je presegala slovensko povprečje za eno odstotno točko (13,9 %, Slovenija 12,9 %). Obalno-kraška regija pa ima te kazalnike še nekoliko boljše. Dobrih 65 % prebivalstva Južne Primorske v starosti 20-24 let je študentov (brez podiplomskih), kar je več kot v slovenskem povprečju, ki dosega 62,5 % študentov v generaciji. Po številu študentov (tudi podiplomskih) na 1000 prebivalcev pa je nekoliko pod slovenskim povprečjem. Najvišje število študentov na 1.000 prebivalcev je v občini Ilirska Bistrica (58,2). Bruto vpisni količnik, ki primerja vse vpisane v šolo (od osnovne šole do podiplomskega študija) s prebivalstvom v starosti od 6 do 26 let (potencialno prebivalstvo), je na območju Južne Primorske pod slovenskim povprečjem (72,3; Slovenija 74,9) in prav tako tudi v Obalno-kraški regiji (72,6), kar je tudi posledica starostne strukture prebivalstva. Najvišji bruto vpisni količnik ima občina Sežana (78), najnižjega pa občina Komen (66,9). S 6,9 diplomanti višjih in visokih šol je Južna Primorska nekoliko pod slovenskim povprečjem, prav tako pa tudi Obalno-kraška regija.

2.4 Zaposlenost

Stopnja formalne (registrirane) zaposlenosti v Južni Primorski je nadpovprečna in je v letu 2005 znašala 58,6 % (Slovenija 57,7 %), medtem ko je bila v Obalno-kraški regiji le malo višja (58,8 %). V Južni Primorski je 5,8 % vseh delovnih mest v Sloveniji, od tega jih je 72 % v Slovenski Istri in 28 % na Krasu. V Obalno-kraški regiji so v letu 2004 v strukturi delovnih mest, bistveno bolj kot v slovenskem povprečju, prevladovale storitvene dejavnosti (71,1 %; Slovenija 57,7 %), nadpovprečen delež je bil še na področju gradbeništva (8,1 %, Slovenija 7,8 %), 19,1 % jih je bilo na področju industrije (Slovenija 31,6 %), in 1,7 % na področju kmetijstva (Slovenija 2,9 %). Podatke o strukturi delovnih mest po sektorjih za občine Južne Primorske imamo le za leto 1999, vendar predpostavljamo, da se do danes niso bistveno spremenili. Tako je bilo delovno aktivno prebivalstvo Južne Primorske v letu 1999 pretežno zaposleno v storitvenih dejavnostih, kar še posebno velja za občine Slovenske Istre. Občina Piran je imela kar okoli 80 % delovno aktivnega prebivalstva zaposlenega v storitvenih dejavnostih. Visok delež - med 70 in 60 % - sta imeli še občini Koper in Izola. V Izoli je bilo tudi skoraj 30 % delovno aktivnega prebivalstva zaposlenega v industriji, kar je bilo največ med občinami Slovenske Istre. Po drugi strani pa je bil delež delovno aktivnega prebivalstva v kmetijstvu v občinah Slovenske Istre nizek (manj kot 3 %). Med občinami na območju Krasa in Brkinov je bila situacija drugačna. Tu je bil delež zaposlenih v storitvenih dejavnostih že manjši, zato pa je bil večji delež zaposlenih v industriji in kmetijstvu. Tako je imela občina Komen z okoli 11 % najvišji delež delovno aktivnega prebivalstva

zaposlenega v kmetijstvu, sledila pa ji je občina Ilirska Bistrica z 9,7 %. Občina Komen je imela med vsemi občinami Južne Primorske tudi najvišji delež zaposlenih v industriji, ki je znašal skoraj polovico vsega delovno aktivnega prebivalstva. Ostale občine Južne Primorske, ki so na kraško-brkinskem območju, so imele delež zaposlenih v industriji med 20 % in 35 %, kar je v povprečju več kot v občinah Slovenske Istre.

V obdobju 2000-2005 je število delovnih mest nadpovprečno poraslo tako na območju Južne Primorske (2,3 %), še bolj pa v Obalno-kraški regiji (3 %, Slovenija 0,8 %). Edina občina, ki je v tem obdobju beležila upad delovnih mest je Ilirska Bistrica (-4,9 %), največji porast pa sta zabeležili občini Divača (10,3 %) in Komen (9,7 %). Primerjava delovnih mest in delovno aktivnega prebivalstva po kraju bivanja nam pove, koliko delovnih mest primanjkuje oz. jih je preveč za tam živeče delovno aktivno prebivalstvo. To razmerje imenujemo tudi indeks dnevne migracije, saj neuravnoteženost delovnih mest z domačim delovno aktivnim prebivalstvom ustvarja dnevno migracijo delovne sile. Tako ima Južna Primorska primanjkljaj delovnih mest za 5,6 % pri čemer je ta primanjkljaj bistveno večji na kraško-brkinskem območju (-17 %) kot pa v Slovenski Istri (-0,3 %). Obalno-kraški regiji primanjkuje manj delovnih mest kot Južni Primorski (-2,2 %). Edini občini, ki imata dovolj delovnih mest za domače delovno aktivno prebivalstvo sta občina Koper (5,1 %) in Sežana (6,4 %). V vseh ostalih občinah Južne Primorske pa jih primanjkuje, največ še vedno v občini Komen (kljub visokemu porastu v zadnjih petih letih), kar povzroča dnevne migracije delovne sile.

2.5 Brezposelnost

Območje Južne Primorske ima podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti in je v letu 2005 znašala 7,7 % oz. 75,5 % slovenskega povprečja. V obdobju od leta 2001 do 2005 je območje Južne Primorske uspelo zmanjšati stopnjo registrirane brezposelnosti za 1,5 odstotne točke, kar je bilo več kot v slovenskem povprečju. Razlika je še vedno med Slovensko Istro, ki ima nekoliko višjo stopnjo registrirane brezposelnosti (7,9 %) ter kraško-brkinskim območjem (7,2). V letu 2001 sta imeli le občina Izola v Slovenski Istri in Ilirska Bistrica na kraško-brkinskem območju nadpovprečni stopnji brezposelnosti, v letu 2005 pa je tudi v teh dveh občinah padala pod slovensko povprečje, čeprav imata še vedno najvišjo stopnjo registrirane brezposelnosti med vsemi občinami Južne Primorske. Obe občini skupaj imata okoli 30 % vseh iskalcev zaposlitve na območju Južne Primorske (v letu 2001 okoli tretjine). Stopnja registrirane brezposelnosti se je od leta 2001 najbolj zmanjšala v Ilirski Bistrici, povečala pa se je v Divači, ki je tudi edina občina Južne Primorske, kjer je stopnja registrirane brezposelnosti po letu 2001 porasla (od 4,5 % na 6,2 %).

Z zmanjševanjem števila brezposelnih se tudi strukturni deleži posameznih skupin brezposelnih oseb znižujejo, tako da se je tudi strukturna brezposelnost po letu 2001 nekoliko zmanjšala. Na območju Južne Primorske še vedno bistveno bolj kot v drugih statističnih regijah primanjkuje delovnih mest za visoko izobražene iskalce zaposlitve. Delež brezposelnih iskalcev zaposlitve z višjo in visoko izobrazbo je nadpovprečen tako v Slovenski Istri kot na Krasu in v Brkinih in v povprečju za 4 odstotne točke presega slovensko povprečje (Južna Primorska 10,6 %; Slovenija 7,6 %). Delež brezposelnih z nizko stopnjo izobrazbe (I. in II. stopnja) je bil podpovprečen že leta 2001 (tudi na kraško-brkinskem območju), po tem letu se je še zmanjšal. Zmanjšal se je tudi delež žensk med brezposelnimi in v povprečju padel pod slovensko povprečje, vendar pa je še vedno nadpovprečen na Krasu in v Brkinih, še posebno v občini Hrpelje–Kozina, kjer je 62,5 % žensk med brezposelnimi. Vrsto let je imelo območje nadpovprečen delež iskalcev zaposlitve zaradi stečajev podjetij (tudi v letu 2001), v letu 2005 pa je ta delež podpovprečen. Vse do leta 2000 je naraščal tudi delež brezposelnih, starih nad 40 let, potem pa je začel postopno padati, tako da jih je bilo v letu 2005 45 %, kar pa je še vedno več kot v slovenskem povprečju (43,6 %). V letu 2001 je ta delež na kraško-brkinskem območju nekoliko presegal slovensko povprečje, v

letu 2005 pa v Slovenski Istri (45,5 %), na kraško-brkinskem območju pa je nekoliko padel, vendar je še vedno malo nad slovenskim povprečjem (43,9 %). Delež mladih iskalcev zaposlitve (do 25. leta starosti) se je na območju Južne Primorske zmanjševal od leta 1994 dalje, vendar nekoliko počasneje kot v povprečju v Sloveniji. V letu 2001 je prvič nekoliko presegel slovensko povprečje, v letu 2005 pa je spet podpovprečen. Mladih iskalcev zaposlitve je več v Slovenski Istri (19,5 %), manj pa na Krasu in v Brkinih (17,8 %), kjer je tudi sicer manj mladega prebivalstva.

2.6 Socialni in gospodarski razvoj

Po indeksu človekovega razvoja (HDI – human development indeks), ki ga sestavljajo trije indikatorji: zdravje, izobrazba in življenjski standard, je Obalno-kraška regija v letu 2003 na tretjem mestu v Sloveniji. Najvišji indeks človekovega razvoja ima Osrednjeslovenska regija, ki presega slovensko povprečje za 3,8 %, z majhno razliko pa sta ji sledita Goriška regija z 0,8 % nad slovenskim povprečjem in Obalno-kraška regija, ki presega slovensko povprečje za 0,5 %.

Po višini bruto domačega proizvoda na prebivalca zavzema Obalno-kraška regija drugo mesto med statističnimi regijami. S 3.010.000 sit na prebivalca v letu 2003 za 3,4 indeksne točke presega slovensko povprečje. Glede na leto 2000 (najstarejši revidiran podatek) pomeni to padec za 1,5 indeksne točke, vendar je to poleg Osrednjeslovenske regije edina regija, ki presega slovensko povprečje po tem kazalniku. V primerjavi s povprečjem držav Evropske unije dosega regija okoli 79 % povprečja EU-25 (ocena avtorice). Struktura ustvarjene bruto dodane vrednosti v letu 2003 kaže na močno usmerjenost v storitveni sektor. Dobro tri četrtine bruto dodane vrednosti, kar je največ med vsemi statističnimi regijami, ustvari Obalno-kraška regija s storitvenimi dejavnostmi, med katerimi so najpomembnejše: trgovina, promet in nepremičnine, najem ter poslovne storitve. Preostalo četrtino bruto dodane vrednosti pa ustvari regija v industriji (17,6 %), gradbeništvu (6,0 %) in kmetijstvu (1,3 %). Struktura bruto dodane vrednosti se je v primerjavi z letom 2000 malenkost spremenila v korist storitvenih dejavnosti in kmetijstva.

Ekonomska moč prebivalstva Južne Primorske, merjena z osnovo za dohodnino na prebivalca, presega slovensko povprečje za 7,3 %. Če jo primerjamo s statističnimi regijami, jo to uvršča na četrto mesto za Goriško in pred Gorenjsko regijo. Čeprav je območje Južne Primorske po višini osnove za dohodnino na prebivalca nadpovprečno, pa zadnja leta svojo prednost pred slovenskim povprečjem postopoma zmanjšuje, saj je v letu 1998 presegala slovensko povprečje že za 13,3 %. Razlika je tudi med Slovensko Istro in kraško-brkinskim območjem. Občine kraško-brkinskega območja imajo nižjo osnovo za dohodnino od povprečja celotnega območja Južne Primorske, čeprav je ta še vedno nad slovenskim povprečjem (za 3,8 %). Edini občini z osnovo za dohodnino pod slovenskim povprečjem v letu 2004 sta Hrpelje-Kozina (96,5 % slovenskega povprečja) in Ilirska Bistrica (93,9 % slovenskega povprečja). Občina z najvišjo osnovo za dohodnino na prebivalca je Sežana, na kraško-brkinskem območju, ki presega povprečje Slovenije za 15,5 %. V Slovenski Istri je najvišje občina Piran, ki presega slovensko povprečje za 10,4 %.

2.7 Poslovanje gospodarskih družb

V letu 2004 je na območju Južne Primorske poslovalo 2.826 gospodarskih družb oz. 6,7 % vseh gospodarskih družb v Sloveniji. Zaposlovale so 23.264 delavcev kar je 5 % zaposlenih v gospodarskih družbah v Sloveniji. Število gospodarskih družb je poraslo glede na leto poprej za 5,3 %, medtem ko se je število zaposlenih v njih zmanjšalo za slaba 2 %. Število zaposlenih v gospodarskih družbah Južne Primorske upada že nekaj let zapored. Po številu zaposlenih na gospodarsko družbo gre na območju Južne Primorske za manjše gospodarske družbe kot v povprečju v Sloveniji, medtem ko po višini sredstev na zaposlenega območje presega slovensko povprečje, še posebej občine Slovenske Istre in Sežana. Že vrsto let gospodarske družbe Južne Primorske poslujejo z dobičkom in leta 2004 so ustvarile 7,2 % vsega slovenskega čistega dobička

poslovnega leta, kar je več kot v letu 2003 (5,5 %). Ekonomičnost poslovanja Južne Primorske je bila podpovprečna, vendar predvsem v Izoli in Piranu visoko nadpovprečna. Delež čiste izgube poslovnega leta v celotnih prihodkih je v Južni Primorski nekoliko pod povprečjem. Najbolj negativno izstopa občina Divača s 4,2 % čisto izgubo poslovnega leta v celotnih prihodkih. Sicer je bilo poslovanje gospodarskih družb Južne Primorske nekoliko donosnejše kot je bilo značilno za povprečje Slovenije in tudi produktivnejše. Okoli 30 % čistih prihodkov od prodaje je Južna Primorska dosegla z izvozom, kar pa je nekoliko manj kot leto poprej, vendar še vedno nad slovenskim povprečjem (28,3 %). Ekonomska moč gospodarstva Južne Primorske, merjena z dodano vrednostjo na prebivalca, je podpovprečna in v celotnem območju dosega 87 % slovenskega povprečja. Po višini plač na zaposlenega v gospodarskih družbah presega Južna Primorska slovensko povprečje za slaba 2 %, kar je povezano z relativno visokim deležem zaposlenih z višjo in visoko izobrazbo. Investicijska aktivnost, merjena z izdatki za investicije na sredstva, se je glede na leto poprej nekoliko zvišala, vendar je še vedno pod slovenskim povprečjem.

Tako kot na drugih področjih, je tudi v poslovanju gospodarskih družb razlika med občinami Slovenske Istre ter kraško-brkinskega območja. Čeprav so rezultati poslovanja v družbah kraško-brkinskega območja sicer slabši od rezultatov v občinah Slovenske Istre, pa nekateri kazalniki kažejo, da se nekoliko izboljšujejo. 80 % gospodarskih družb Južne Primorske deluje v Slovenski Istri, ki zaposlujejo okoli 77 % vseh delavcev gospodarskih družb. Ali drugače povedano – od skupno 23.264 zaposlenih v letu 2004 jih je bilo le 5.238 zaposlenih v gospodarskih družbah na kraško-brkinskem območju. Število gospodarskih družb v Slovenski Istri se konstantno in počasi povečuje, medtem ko število zaposlenih v teh družbah ne raste. Tudi na kraško-brkinskem območju je poslovanje gospodarskih družb že nekaj let in tudi v letu 2004 pozitivno, vendar so nekoliko poslabšale rezultate poslovanja glede na leto 2003 (nominalno za 5,6 %). Po deležu izgub v skupnih prihodkih ni velike razlike med Slovensko Istro in kraško-brkinskim območjem. Kljub temu, da je kraško-brkinsko območje delež izgub nekoliko povečalo glede na leto 2003, se v obeh delih gibljejo okoli slovenskega povprečja. Tudi ostali kazalniki poslovanja gospodarskih družb kažejo, da so gospodarske aktivnosti močno koncentrirane v gospodarskih družbah Slovenske Istre, kjer še posebej izstopa občina Koper. Gospodarske družbe te občine ustvarjajo dve tretjini vseh prihodkov Južne Primorske. Drugi močnejši center pa je občina Sežana z 11 % ustvarjenih prihodkov Južne Primorske. Delež prihodkov ustvarjenih na tujih trgih v celotnih prihodkih od prodaje je sicer v Južni Primorski še vedno nadpovprečen, vendar se je izvozna usmerjenost Slovenske Istre v zadnjih letih zmanjšala in znaša 28,6 % v letu 2004, kraško-brkinskega območja pa povečala in je za 7 odstotnih točk večja. Najbolj izvožno usmerjene občine so predvsem Hrpelje-Kozina, Ilirska Bistrica in Sežana. Produktivnost dela merjena z dodano vrednostjo na zaposlenega je na kraško-brkinskem območju podpovprečna, vendar se postopoma zvišuje (predvsem na račun občin Hrpelje-Kozina in Komen). V letu 2004 je dosegla že okoli 94 % slovenskega povprečja, medtem ko v Slovenski Istri presega slovensko povprečje za okoli 7 %. Ekonomska moč gospodarstva, merjena z dodano vrednostjo na prebivalca, je po občinah zelo različna. Slovenska Istra presega slovensko povprečje za 1,4 %, kraško-brkinsko območje pa dosega le dobrih 55 % slovenskega povprečja, pri čemer imata nadpovprečno ekonomsko moč le občini Koper in Sežana. Tudi plače na zaposlenega so v Slovenski Istri višje in presegajo slovensko povprečje za 4 %, na kraško-brkinskem območju pa zaostajajo za slovenskim povprečjem za 5,5 % vendar se zadnja leta postopno zvišujejo. Slovensko povprečje po tem kazalniku presegajo občine Koper, Piran in Hrpelje-Kozina, občina Komen pa je že skoraj na meji slovenskega povprečja. Zadolženost gospodarskih družb, ki jo merimo z deležem dolga v virih sredstev, je na kraško-brkinskem območju višja in tudi nadpovprečna. Glede na leto 2003 se je nekoliko povečala v celi regiji, najbolj pa v občinah Izola, Komen in Sežana. Razlike v investicijski aktivnosti med Slovensko Istro in kraško-brkinskim območjem niso velike, nekoliko

večja je na kraško-brkinskem območju, vendar še vedno podpovprečna. Glede na leto 2003 pa se je bolj povečala v Slovenski Istri.

2.8 Poslovanje gospodarskih družb s področja predelovalnih dejavnosti

V celotni strukturi gospodarstva so v letu 2004 predelovane dejavnosti ustvarile četrtno vseh celotnih prihodkov območja in zaposlovale 31,6 % vseh zaposlenih v 367 gospodarskih družbah Južne Primorske. Leto 2004 so zaključile z neto dobičkom, ki je predstavljal 18,2 % vsega neto dobička območja Južne Primorske. V strukturi vseh dejavnosti ima neto čisti dobiček predelovalnih dejavnosti vse manjši delež, ker se povečuje delež storitvenih dejavnosti. Samo v letu 2004 se je glede na leto poprej ta delež zmanjšal s 27,7 % na 18,2 %, delež čistega dobička ustvarjenega v storitvenih dejavnosti pa je porasel z 59,8 % na 78,5 %. Na področju predelovanih dejavnosti poslujejo v Južni Primorski pretežno velike gospodarske družbe z visoko nadpovprečnim številom zaposlenih. Posebno to velja za določena podpodročja v okviru predelovalnih dejavnosti (avtomobilska, prehrabena, kemična industrija). Sredstva na zaposlenega so v predelovalni dejavnosti nižja kot v povprečju v vseh gospodarskih družbah Južne Primorske in tudi nižja kot v gospodarskih družbah v industriji, kar kaže na velik delež delovno intenzivnih dejavnosti. V okviru predelovalne industrije so bile v letu 2004 v Južni Primorski najuspešnejše dejavnosti kemična, pohišvena in prehrabena industrija, ki so izkazale več kot polovico vsega neto čistega dobička v predelovalni dejavnosti. Produktivnost dela merjena z dodano vrednostjo na zaposlenega je v predelovalnih dejavnostih Južne Primorske različna. V povprečju je za 10 % višja od slovenskega povprečja, vendar so med posameznimi podskupinami velike razlike. Najvišjo beleži proizvodnja kemikalij in kemičnih izdelkov, ki za okoli 80 % presega slovensko povprečje vsega gospodarstva, najnižjo pa obdelava in predelava usnja in usnjenih izdelkov in tekstilna industrija, ki dosejata manj kot polovico slovenskega povprečja. Predelovalna industrija je večinoma močno izvozno usmerjena, saj okoli 60 % čistih prihodkov od prodaje ustvari s prodajo na tujih trgih. Izrazito izvozno usmerjene dejavnosti so proizvodnja usnja in usnjenih izdelkov, vozil in plovil, pohišva ter obdelava in predelava lesa. Predelovalne dejavnosti na območju Južne Primorske se po zadolženosti gibljejo okoli slovenskega povprečja in so tudi nekoliko manj zadolžene kot vse gospodarske družbe Južne Primorske. Najvišji delež dolga v virih sredstev imajo v tekstilni industriji (87,5 %) in proizvodnji papirja, založništva in tiskarstva (80 %). Predelovalne dejavnosti pa imajo nadpovprečne kratkoročne obveznosti v virih sredstev, ki v povprečju obsegajo 36 % vseh virov sredstev. Investicijska aktivnost gospodarskih družb predelovalnih dejavnosti Južne Primorske, merjena z deležem izdatkov za investicije v sredstvih, je nadpovprečna, če jo primerjamo z investicijsko aktivnostjo gospodarskih družb vsega gospodarstva Južne Primorske, obenem pa je pod slovenskim povprečjem celotnega gospodarstva.

3 Analiza stanja okolja

3.1 Morje

Slovensko morje je del Tržaškega zaliva, ki je sorazmerno plitev morski bazen, globino 30 m doseže le na posameznih mestih. Posledica tega je majhna relativna prostornina vodnega telesa, ki omogoča atmosferskim dejavnikom hiter in močan vpliv na slanost in temperaturo. Ena od značilnosti severnojadranskih voda (vključno s Tržaškim zalivom) je, da so praviloma bogatejše s hranilnimi solmi kot drugi deli Jadrana. Pomemben vir so rečni vnosi. Površinska oslajena voda reke Soče se običajno giblje ob italijanski obali proti jugu, ob konicah pretoka seže njen vpliv do osrednjega dela zaliva, ob posebnih meteoroloških razmerah pa pride do površinskega razlivanja sladke vode skoraj do piranske obale.

3.1.1 Onesnaženje morja

Spremljanje vnosov - Letni program monitoringa vnosa snovi je pripravljen na podlagi zahtev nacionalne zakonodaje in v skladu s programom Združenih narodov za okolje (MAP FAZA II) »Program za oceno in kontrolo onesnaženja v sredozemski regiji« (MED-POL faza III 1996–2005), v katerem Slovenija sodeluje s programom National Monitoring Programme of Slovenia (NMPS - MED POL-Phase III). Izhodišča za izvajanje monitoringa predstavlja pristop k Barcelonski konvenciji o zaščiti Sredozemskega morja pred onesnaženjem.

Slika 1: Vzorčevalna mesta monitoringa žarišč onesnaženja in točkovnih virov onesnaženja vzdolž obale Slovenije

Spremljanje vnosa hranilnih soli dušika in fosforja in nekaterih drugih polutantov s kopnega se izvaja na osnovi programa, na podlagi katerega je vnos polutantov v obalno morje ocenjen na osnovi izmerjenih koncentracij in pretokov v ustjih rek in na iztokih čistilnih naprav.

3.1.2 Odpadne vode čistilne naprave Koper

Najbolj obremenjena je notranjost Koprškega zaliva. Glavni viri onesnaženja so nepopolno očiščene komunalne odpadne vode koprške čistilne naprave, ki se izlivajo v spodnji tok Rižane, poleg tega se v Rižano in Badaševico neposredno izlivajo nekatere odpadne vode zaledja in industrije. Posebno kritične so razmere poleti ob nizkih pretokih rek in visokih temperaturah, ko rezultati v ustju Rižane in Badaševice kažejo na anaerobne procese. Nizke vsebnosti kisika sovpadajo z visokimi vrednostmi BPK5 in KPK, visoke so tudi koncentracije hranilnih soli dušika in fosforja, detergentov in nekaterih težkih kovin. Najvišje izmerjene koncentracije težkih kovin so v Badaševici in Rižani. Vrednosti se večinoma gibljejo pod predpisano mejno vrednostjo za posamezno kovino, občasno so bile presežene mejne vrednosti za baker, nikelj in živo srebro.

3.1.3 Odpadne vode črpališča v Izoli

Odpadne vode črpališča v Izoli in tehnološke odpadne vode posedalnika tovarne Delamaris se izlivajo neprečiščene neposredno v morje, 300 m od obale. Podvodni izpust izolskih odpadnih voda nima difuzorja, zato se odpadne vode slabo mešajo z morskovo vodo in se kot oblak širijo proti površini. Zaradi tega se na površini pogosto izmerijo visoke koncentracije amonija in fekalnih koliformnih bakterij, katerih število velikokrat presega mejne vrednosti za uporabo morja v rekreativne namene. Povečan vnos hranilnih soli dušika in fosforja z odpadnimi vodami ima le lokalni vpliv, ki se kaže z večjimi koncentracijami klorofilne biomase.

3.1.4 Mešane komunalne in padavinske vode iz piranske čistilne naprave

Odpadne vode se po čiščenju izlivajo v morje po dveh vzporednih podvodnih ceveh, ki se končujeta z difuzorjem približno 3 km od obale. Po redčenju in mešanju z morskovo vodo je nadaljnje širjenje oblaka odpadnih voda odvisno predvsem od oceanografskih razmer. Praviloma se širijo nekaj metrov nad dnom, v površinskem sloju pa ni zaznati vpliva odpadnih voda.

3.1.5 Večletni trendi vnosa dušika in fosforja

Koncentracije celotnega dušika v rekah se gibljejo od 0,26 do 17,24 mg/l in celotnega fosforja od 0,01 do 1,01 mg/l. Statistična analiza podatkov od leta 1987 kaže trend zniževanja koncentracij celotnega fosforja in trend zviševanja koncentracij dušika v estuarijih rek.

3.1.6 Klimatske spremembe - višanje gladine morja

V 40-letnem obdobju stalnih meritev je povprečna amplituda plimovanja v slovenskem morju 66 cm, pri čemer se gladina morja v Koprškem zalivu spreminja od 1,45 metra pod srednjo višino morja do 1,55 metra nad njo. Najnižje višine morja so v obdobju od decembra do februarja, najvišje pa v jesenskih mesecih.

Za obdobje 1997–2000 je značilno, da so gladine morja višje kot v preteklem primerjalnem obdobju. Srednja letna višina (SLV) morja je bila v obdobju 1997–2000 v povprečju za 2 cm višja kot v obdobju 1961–1990. Izjema so razmere v februarju in marcu, ko so bile višine morja večinoma nižje kot v dolgoletnem primerjalnem obdobju.

Trend zviševanja višin morja ob slovenski obali na podlagi meritev na mareografski postaji Koper (dolžina niza 1960–2001) se ocenjuje na 0,1 m/100 let. Značilen trend za Sredozemlje pa je ocenjen z 1,1 mm/leto do 1,6 mm/leto.

Glede na trende višin morja ob slovenski obali in globalne napovedi se pričakuje v prihodnjih 100 in več letih večja ogroženost oz. pogostejša preplavitev nižje ležečih urbanih predelov slovenskih mest (Koper, Izola, Piran, Portorož), predvsem na lokacijah, ki jih morje že sedaj vsakoletno poplavlja.

3.2 Upravljanje voda

Na manjšem delu regije je pomanjkljiva protipoplavna varnost, kar je posledica urbanizacije na poplavno ogroženih območjih ter ponekod še ne dovolj urejenih odtočnih razmer nekaterih hudourniških vodotokov (npr. reke Reke s pritoki, Dragonje, Drnice, Badaševice s pritoki idr.). Poplavno ogroženo je tudi območje Sečoveljskih in Strunjanskih solin s strani visokomorskih obrambnih nasipov.

Velika poplavna ogroženost je prisotna na območju depresijskih območij Smedelske ter Ankaransko – Bertoške Bonifike (kjer se meteorne vode prečrpavajo v morje preko treh črpališč), še posebej v zadnjem času, ko se z intenzivnimi gradbenimi posegi močno zmanjšuje retenzijska sposobnost območja.

Zaradi zagotavljanja varnosti pred visokimi vodami so bili v preteklosti izvedeni številni regulacijski posegi v vodotoke in zgrajeni zadrževalniki Mola in Klivnik na območju Ilirske Bistrice ter Vanganel v Slovenski Istri.

Na območju Slovenske Istre je bilo zgrajenih tudi nekaj manjših vodnih akumulacij za potrebe kmetijstva.

Na poplavno najbolj ogroženih predelih bo potrebno izvesti protipoplavne ukrepe z upoštevanjem naslednjih ciljev:

- doseganje trajnostnega, ekološko naravnega urejanja voda in
- od voda odvisnih ekosistemov ter v tem okviru zmanjšanje ogroženosti življenj in zmanjšanje materialnih škod zaradi prekomernih ali nezadostnih padavin.

Ureditve voda bodo temeljile na negradbenih in gradbenih ukrepih.

Negradbeni ukrepi so usmerjeni predvsem v ozaveščanje ljudi o naravnih procesih, njihovi pojavnosti, potrebnih ravnanjih na območjih nevarnosti, obsegajo izboljšanje hidrometeorološkega napovedovanja, spremljanje in beleženje poplavnih dogodkov, stalno opozarjanje in informiranje javnosti o naravnih nevarnostih poplav in plazov na območju, ustrezno urbanizacijo območij, prilagojeno tako razpoložljivim količinam vode kot tudi nevarnostim pred poplavami in plazovi.

Gradbeni ukrepi so za urejanje voda še vedno potrebni, saj je v stoletjih človek s svojimi ravnanji, predvsem poselitvijo, močno posegel v naravni proces poplavnih in vodozbornih območij. Za varovanje obstoječe poselitve v okviru zmanjšanja škodljivih posledic poplav, plazov, kot tudi za zadrževanje in ohranjanje vodnih količin za bogatenje potrebnih vodnih zalog, je z gradbenimi posegi potrebno ohranjati umetno urejen vodni režim. Zato bo treba zgraditi:

- nasipe, pregrade in zadrževalnike, jezove, utrjene brežine, prekope in umetne kanale ter druge vodne objekte, pri čemer ne sme priti do poslabšanja razmer,
- črpališča, vodna zajetja, transportne cevovode, objekte za bogatenje vodnih količin, vse z upoštevanjem sposobnosti obnavljanja vodonosnikov,
- objekte za izboljšanje hidromorfoloških elementov voda z namenom ponovne vzpostavitve povezav med reko in njenimi povirnimi deli, poplavnimi območji ter območji podzemnih voda, kar prispeva k večjemu zadrževanju voda na mestu nastanka kot tudi k izboljšanju ekološkega stanja voda in z vodo povezanih ekosistemov.

Večjo skrb bi bilo potrebno posvetiti rednemu vzdrževanju obstoječih pretočnih profilov naravnih in reguliranih vodotokov ter zgrajenih vodnih objektov, saj pretirana zaraščenost močno

povečuje škodljivo delovanje voda – erozijo in poplavno ogroženost, nevzdrževanje vodnih objektov pa propadanje le-teh ter posledično veliko škodo v strugah in na priobalnih zemljiščih.

Posebno skrb je potrebno posvetiti urejanju in vzdrževanju lokalnih vodnih virov, saj so le-ti v veliki večini prepuščeni propadanju in onesnaževanju in na ta način izgubljajo funkcijo alternativne oskrbe prebivalstva z vodo v primeru izpada primarnega vodooskrbnega sistema.

3.3 Kakovost ostalih voda

Dejavniki, zaradi katerih se spreminjajo kemijski, biološki, fizikalni in tudi hidromorfološki elementi vode, se štejejo za dejavnike, ki obremenjujejo vodo in s tem vplivajo na njeno stanje. Med te štejeemo razpršene in točkovne vnose snovi in toplote v vodo ter rabo vodnih količin (industrijske odpadne vode, komunalne odpadne vode, razpršeni viri onesnaženja).

Na območju Slovenske Istre se v sklopu državnega monitoringa preverja kakovost Rižane na izviri in pri Dekanih ter Dragonje pri Podkaštelu. Rezultati spremljanja kažejo na konstantnost stanja oziroma manjša nihanja. Ocenjeno kemijsko stanje za merilna mesta na Rižani po zahtevah iz Uredbe o kemijskem stanju površinskih voda (Ur.l. RS, št. 11/2002) za leto 2003 je dobro, v letu 2002 pa je bilo kemijsko stanje Rižane na merilnem mestu Dekani ocenjeno kot slabo.

Zaradi ranljivosti svojega padavinskega zaledja so vodni viri izpostavljeni nevarnostim onesnaženja. Veliko potencialno nevarnost predstavljata cestni in železniški promet, v preteklosti so se pojavila tudi onesnaženja zaradi nesreč. Na širšem vodozbirnem območju vodnih virov regije potekajo glavne prometne povezave regije z notranjostjo države in z gospodarskimi središči sosednjih držav (Trst, Reka).

3.3.1 Komunalne odpadne vode

Celotno območje Južne Primorske je opredeljeno kot občutljivo območje in zato zanj veljajo strožji kriteriji za opremljanje aglomeracij s sistemi odvajanja in čiščenja komunalnih odpadnih voda. Ti kriteriji so vezani na:

- nižjo mejno velikost aglomeracije z vidika gostote poselitve (10 preb/ha namesto 20 preb/ha, kar je mejna vrednost na neobčutljivih območjih),
- višjo zahtevano stopnjo čiščenja odpadnih voda na občutljivih območjih za večje aglomeracije (terciarno čiščenje odpadne vode do 31. decembra 2008 na območjih poselitve z več kot 10.000 PE).

Na območju Južne Primorske so najpomembnejši dejavnik, ki obremenjuje vode, komunalne odpadne vode.

Analiza posameznih aglomeracij glede na njihovo velikost (št. populacijskih ekvivalentov - PE) in trenutna opremljenost s komunalno infrastrukturo

Območja naselij z obremenjenostjo več kot 10.000 PE na občutljivih območjih morajo biti opremljena z javno kanalizacijo in komunalno čistilno napravo do 31. decembra 2008, do takrat pa mora biti priključeno na javno kanalizacijo tudi najmanj 95 % obremenitve, ki nastaja zaradi odpadne vode na teh območjih.

Na območju južnoprimorskih občin so tri aglomeracije, ki sodijo v okvir območij naselij z obremenjenostjo več kot 10.000 PE, to so Koper, Piran in Izola. Navedene aglomeracije so z vidika opremljanja z infrastrukturo odvajanja in čiščenja komunalnih odpadnih voda prioritete na celotnem območju, saj je rok za njihovo ustrezno opremljanje s čistilnimi napravami najkrajši. Kot je razvidno iz tabele 1, je obseg opremljenosti aglomeracij z ustreznimi kanalizacijskimi

sistemi dokaj visok, ustreznost čistilnih naprav pa je trenutno nizka, saj aglomeracija Izola nima čistilne naprave in odvaja odpadne vode v morje preko globinskega izpusta, čistilna naprava Koper pa ne dosega ustreznega nivoja čiščenja. Zato se predvideva z investicijskim programom (vir: Novelacija investicijskega programa ČN in kanalizacija Koper, Izola, Hidroinženiring d.o.o., junij 2005) izvedba nove, skupne ČN za aglomeracijo Koper in Izola, s hkratno izvedbo kanalizacijskih sistemov.

Tabela 1: Območja naselij z obremenjenostjo več kot 10.000 PE

Zap.št.	ID aglomeracije	Aglomeracija ime	PE	PE industrija	PE skupaj	Odstotek kanalizacije
1	20018	Koper	24.471	7.341	31.812	100
2	538	Piran	14.369	4.311	18.680	64
3	2091	Izola	12.445	3.734	16.179	95

Območja naselij z obremenjenostjo med 2.000 PE in 10.000 PE

Območja naselij z obremenjenostjo med 2.000 PE in 10.000 PE morajo biti opremljena z javno kanalizacijo in komunalno čistilno napravo do 31. decembra 2015, do 31. decembra 2017 pa mora biti priključene na javno kanalizacijo tudi najmanj 95 % obremenitve, ki nastaja zaradi odpadne vode na teh območjih.

Območja naselij z obremenjenostjo med 2.000 in 10.000 PE so po posameznih občinah prikazana v tabeli 2. V tabeli je podan povprečen odstotek vzpostavljenega kanalizacijskega sistema aglomeracij v posamezni občini ter čistilne naprave, ki so trenutno na tem območju.

Tabela 2: Območja naselij z obremenjenostjo več kot 2.000 PE.

Občina	Št. aglomeracij	Povpr. Odstotek kanalizacije vseh aglomeracij	ID KČN
Koper	4	52	158
Izola	1	21	82
Sežana	1	50	243
Ilirska Bistrica	1	75	47

Kot je razvidno, so manjše aglomeracije na obravnavanem območju že dokaj ustrezno opremljene s čistilnimi napravami, težavo pa predstavlja dokaj nizek nivo opremljenosti s kanalizacijskim omrežjem.

Območja naselij ali delov naselij z obremenjenostjo med 50 in 2.000 PE ter gostoto obremenjenosti z več kot 20 PE/ha in 10 PE/ha, če gre za naselje na občutljivem ali vodovarstvenem območju

Območja naselij z obremenjenostjo med 50 in 2.000 PE ter gostoto obremenjenosti z več kot 20 PE/ha in 10 PE/ha, če gre za naselje na občutljivem ali vodovarstvenem območju, morajo biti opremljena z javno kanalizacijo in komunalno čistilno napravo do 31. decembra 2015, do 31. decembra 2017 pa mora biti priključene na javno kanalizacijo tudi najmanj 80 % obremenitve, ki nastaja zaradi odpadne vode na teh območjih.

Tabela 3: Območja naselij ali delov naselij z obremenjenostjo med 50 in 2.000 PE ter gostoto obremenjenosti z več kot 20 PE/ha in 10 PE/ha, če gre za naselje na občutljivem ali vodovarstvenem območju

Občina	Št. aglomeracij	Povpr. odstotek kanalizacije vseh aglomeracij	ID KČN
Koper	54	29	158, 160, 161, 162
Piran	6	67	82-87,
Izola	6		82, 176, ČN Cetore
Sežana	21	0	0
Divača	12	4.3	225, 226,
Hrpelje-Kozina	16	5	227
Komen	12	0	0
Ilirska Bistrica	44	3.9	0

Območja naselij ali delov naselij z obremenjenostjo med 50 in 2.000 PE ter gostoto obremenjenosti z več kot 10 PE/ha na občutljivih območjih so po posameznih občinah prikazana v tabeli 3. V tabeli je podan povprečen odstotek vzpostavljenega kanalizacijskega sistema aglomeracij v posamezni občini ter čistilne naprave, ki so trenutno na tem območju.

3.4 Kakovost pitne vode in oskrba

Glede oskrbe s pitno vodo nastopajo na tem območju trije vodovodni sistemi:

- Slovenska Istra, ki jo oskrbuje Rižanski vodovod s sedežem v Kopru,
- Kras (občine Sežana, Divača, Hrpelje-Kozina, Komen in Miren - Kostanjevica), ki jih oskrbuje Kraški vodovod s sedežem v Sežani in
- občina Ilirska Bistrica, ki jo oskrbuje Komunalno podjetje Ilirska Bistrica.

Sedanji vodni viri v uporabi so naslednji:

- Rižanski vodovod uporablja izvir reke Rižane s kapaciteto zajema 240 l/s, Gradole 60 l/s (ta izvir je v sosednji Hrvaški) in Brestovica 130 l/s (Kraški vodovod), vir Sečovlje 50 l/s je bil opuščen v letu 2001 (ta izvir je na Hrvaškem),
- Kraški vodovod uporablja zajetje Klariči (Brestovica) z 230 l/s (od tega pošilja 130 l/s v Rižanski vodovod) in Nanoške vodne vire z zmogljivostjo 22 - 4 l/s v suši (ti sezonsko prispevajo v skupno bilanco od 2 % do 32 % mesečne proizvodnje vode, od skupnih količin pa do 10 %),
- Vodovod Ilirska Bistrica uporablja izvir Bistrica s 145 l/s, del vode izvozi na Hrvaško.

Območje, kjer vodovodno omrežje upravlja Kraški vodovod Sežana se oskrbuje tudi z nakupom vode iz Ilirske bistrice, vendar celotna količina nakupa predstavlja le okrog 0,6 % letnih potreb po proizvedeni vodi.

Osnovni vir pitne vode v Slovenski Istri predstavlja reka Rižana, ki izvira v Hrastoveljski dolini. Izvir Rižane, ki je glavni in edini lastni vir za vodooskrbo obalne regije, je izrazito kraškega značaja. Vodozbirno območje obsega 247 km² in ga pretežno sestavljajo dobro razviti podzemni kraški sistemi velike propustnosti. Zaradi pomembnosti tega vira je bilo vodozbirno območje že v preteklosti zavarovano z varstvenimi pasovi. Odlok o določitvi varstvenih pasov izvira Rižane in ukrepah za zavarovanje voda je bil sprejet leta 1988. Sprejela ga je Skupnost obalnih občin. Odlok tako velja le za eno tretjino površine celotnega območja (ki je v občini Koper). Ostale občine, Hrpelje-Kozina (nekdanja občina Sežana), Ilirska Bistrica in Buzet, pa odloka niso sprejele.

Tabela 4: Vodovarstveni pasovi izvira reke Rižane so razdeljeni na štiri pasove

Varstveni pas	Obseg	Opis
najožji varstveni pas	2,5 km ² (cona I.a in I.b)	pas z najstrožjim režimom
ožji varstveni pas	2,5 km ²	pas s strogim režimom
širši varstveni pas	120 km ²	pas s sanitarnim režimom
vplivni varstveni pas	25 km ²	pas z blagim režimom

Vodooskrba prebivalstva v občini Ilirska Bistrica je v pretežni meri ustrezno rešena. Glavni vodni vir je vodarna v Ilirski Bistrici. Iz tega vira se napaja večji del območja Ilirske Bistrice, nekaj naselij na Hrvaškem in nekaj vasi v občini Hrpelje–Kozina. Poleg tega so pomembni še nekateri lokalni vodni viri: vodni vir v Ilirski Bistrici, Knežaku in Podstenjšek upravlja Komunalno podjetje Ilirska Bistrica, ostale vodne vire pa posamezne krajevne skupnosti. Zaradi precejšnjih izgub vode (30 %) bo vodovodno omrežje potrebno v naslednjih letih v precejšnji meri obnoviti.

3.4.1 Kakovost pitne vode

V izvorni vodi Rižane ni prisotnih značilnih industrijskih in kmetijskih polutantov (PCB, pesticidi, kovine, aromatski ogljikovodiki,...), vendar se zaradi specifičnosti vodnega vira (nihanje količine in kakovosti, kalnosti,...) pitna voda Rižanskega izvira kljub temu čisti na čistilni napravi v Cepkih s pomočjo ultrafiltracije. Sistem zagotavlja dobavo kakovostne in prečiščene vode, ki zadošča vsem zahtevam, določenim s predpisi za pitno vodo.

Javno vodovodno omrežje Rižanskega vodovoda po več kot 900 km vodovoda zagotavlja dobavo pitne vode približno 80.000 prebivalcem, v turistični sezoni pa se ta številka povzpne prek 100.000. Na vodovodni sistem je priključenih že 99 % vseh prebivalcev občin Koper, Izola in Piran.

Tabela 5: Letna količina prodane vode (industrija in gospodinjstva) na prebivalca

Občina	Število prebivalcev leto 2002 (vir: SURS)	Porabljene vode m ³ /prebivalca 2002
Izola	14767	75,8
Koper	48527	83,6
Piran	17509	
Sežana	11986	69,9
Divača	3889	46,7
Hrpelje - Kozina	4165	45,6
Komen	3617	34,4
Ilirska Bistrica	14272	

Kot je razvidno iz zgodnje tabele, lahko opazimo pomembno karakteristiko, da je v občinah Slovenske Istre (Izola, Koper) poraba vode na prebivalca dokaj visoka. To lahko razložimo s tem, da imajo občine Slovenske Istre (Koper, Izola, Piran) močan vpliv na sezonsko porabo vode zaradi turizma in industrije, pri občini Sežana pa je pomembna tudi raba vode zaradi industrije. Na splošno lahko ugotovimo, da je poraba vode dokaj stabilna in ne kaže izrazitih trendov naraščanja.

Po skokovitem povečanju porabe vode v sedemdesetih letih (razmah turizma in množično priključevanje na vodovod) se je v drugi polovici osemdesetih let (cena vode, gospodarska recesija) začela poraba vode zmanjševati. Trenutno je poraba vode dokaj stabilizirana. Izgube v vodovodnem omrežju so manjše od tretjine (29 %).

Sistem Kraškega vodovoda se 90 % oskrbuje iz vodnega vira Klariči, kjer se je v času izgradnje od leta 1983 do 1998 za obdelavo vode uporabljala le dezinfekcija s plinskim klorom, v sirovi vodi ni prisotnih značilnih industrijskih in kmetijskih polutantov (PCB, pesticidi, kovine, aromatski ogljikovodiki,...), prav tako ni evidentiranih sezonskih nihanj kakovosti surove vode, katere motnost že brez obdelave odgovarja kriterijem za stekleničenje. Vendar se zaradi specifičnosti kraškega vodnega vira surova voda preventivno obdeluje na filtrirni napravi v Selih na Krasu s pomočjo hitrih peščenih filtrov, ob dodajanju flokulantov in ob prisotnosti aktivnega oglja. Sistem zagotavlja stalno pripravljenost filtrov za prevzem obremenitev in pa dobavo kakovostne in prečiščene vode, ki zadošča vsem zahtevam, določenih s predpisi za pitno vodo.

Javno vodovodno omrežje Kraškega vodovoda po več kot 450 km vodovoda zagotavlja dobavo pitne vode približno 22.600 prebivalcem v 130 naseljih, v sistem Rižanskega vodovoda pa oddaja 15 l/s, po potrebi do 130 l/s.

Na vodovodni sistem je priključenih že 92 % vseh prebivalcev občin Komen, Sežana, Divača, Hrpelje – Kozina in kraškega dela občine Miren – Kostanjevica.

3.4.2 Reševanje problematike zagotavljanja zadostnih količin pitne vode

Študija Oskrba s pitno vodo slovenske Obale in zalednega kraškega območja - preveritev možnih vodnih virov s ciljem dolgoročne in regionalno zasnovane rešitve (IEI, d.o.o., Maribor, december 2002 – naročnik MOP) ugotavlja, da Kraški vodovod in vodovod v občini Ilirska Bistrica dolgoročno razpolagata z zadostnimi količinami vode, vododeficitaren pa je Rižanski vodovod. Kraški vodovod pa nima zagotovljene varnosti oskrbe, ker ima 120 naselij možnost oskrbe samo iz vodnega vira v Klaričih. Za zadostitev teh potreb je bila kot možna rešitev predlagana izgradnja dveh akumulacij na vodotoku Padež in vodotoku Suhorka z ustrežno velikim prispevnim območjem s tem, da je izgradnja možna v več fazah, varnost vodnega vira pa je večja. Predlagana rešitev ni dokončna in predstavlja izhodišče za nadaljnjo variantno obdelavo in iskanje optimalne rešitve za oskrbo s pitno vodo navedenega območja.

Z novim vodnim virom morajo biti dolgoročno zagotovljene potrebne količine pitne vode za potrebe prebivalcev, ki jih z vodo oskrbuje Rižanski vodovod, hkrati pa bo nov vodni vir predstavljal rezervni vodni vir tako za Kraški vodovod kot tudi za vodovod(e) v občini Ilirska Bistrica in Brkinih.

Na podlagi zaključkov analize predhodno izdelanih študij in projektne dokumentacije je predlagana naslednja rešitev za zagotovitev dolgoročnega vodnega vira:

- izgradnja ene ali dveh akumulacij na porečju reke Reke (pritok Padež/Suhorka),
- zagotovitev možnosti črpanja vode iz reke Reke ter
- povezovalni cevovod med Padežem in Cepki s pripadajočimi objekti (čistilna naprava, črpališče, objekti na trasi cevovoda).

Projekt je trenutno v fazi izdelave primerjalne študije variant in okoljskega poročila, s pomočjo katerih se bo predlagalo natančno lokacijo in velikost akumulacije oz. dveh akumulacij.

Akumulacija Padež bo torej sestavni del regionalnega primorskega vodovoda, ki enovito rešuje vodooskrbo Slovenske Istre in kraško-brkinskega območja s pitno vodo. Vodne količine iz akumulacije Padež so prav tako namenjene vodovodnemu sistemu Kraškega vodovoda Sežana, ki

ima urejeno v Rodiku že od leta 1988 sprejemno točko za prevzem vode iz takrat načrtovanega vodovoda iz Malnov in akumulacije Padež.

- V sklopu predpriprav na načrtovanje je ministrstvo za okolje in prostor izvedlo naloge, s katerimi se pridobivajo potrebne informacije o vodnem režimu in kakovosti vode, geoloških značilnostih terena ter o rastlinah in živalih, ki bivajo na vplivnih območjih:
- vzpostavljena so merska mesta in postavljena oprema za hidrološke raziskave (limnigrafi, dežemeri, klimatološka postaja), tako da sedaj poteka redno spremljanje meritev, ki bo zaključeno decembra 2007,
- za potrebe napovedi intenzivnosti erozijskih procesov v zaledju predvidenih akumulacij in spremljanje rečne dinamike se spremlja intenzivnost padavin, kalnost in premeščanje proda na pritokih Padež in Suhorka ter na reki Reki,
- izvaja se kartiranje habitatnih tipov in vrst na predvidenih območjih ureditve, ki obsega tudi inventarizacijo naravnih sestavin okolja na prispevnem področju načrtovanih ureditev in v Škocjanskih jamah,
- izdelane so osnovne grafične karte (inženirsko geološka, geološka, seizmo-tektonska), opravljene so raziskave na terenu (geološke vrtine, sondažni izkopi, kartiranje) in laboratorijske raziskave (geomehanske analize vzorcev). Geološke osnove predstavljajo izhodišča za določitev lokacij objektov in nahajališč materiala za gradnjo.
- izdelani so digitalni orto-foto načrti celotnega območja in model reliefa, pripravljeni so topografski načrti različnih meril, pripravljen je digitalni kataster in izdelani so karakteristični profili. Geodetske osnove predstavljajo temeljne podlage za projektiranje načrtovanih ureditev in izdelavo DLN.

V pripravi je izdelava ocene kakovosti načrtovanih vodnih virov z vidika ustreznosti za pitno vodo, na podlagi periodičnega spremljanja v obdobju enega leta.

V času hidrogeoloških raziskav Tržaško – Komenskega Krasa so bile ugotovljene potrebne količine pitne vode za Kras, na vodnem viru Klariči. S takratnimi črpalnimi preizkusi so bile preverjene količine za oskrbo Krasa in takrat načrtovane proste carinske cone v Sežani in potrjene za odjem do 250 l/s. Ker dolgoletna stabilnost vodnega vira potrjuje takratne domneve, da je mogoče na lokaciji Klariči zajeti še dodatne količine pitne vode, je v teku raziskovalna naloga o tem, kolikšna je dejanska zmogljivost vodnega vira. V primeru ugodnega rezultata je mogoče računati tudi na možnost zajema dodatnih količin pitne vode za Slovensko Istro na lokaciji Klariči.

3.5 Onesnaženost zraka

Na podlagi Sklepa o določitvi območja in stopnji onesnaženosti zaradi žveplovega dioksida, dušikovih oksidov, delcev, svinca, benzena, ogljikovega monoksida in ozona v zunanjem zraku (Ur. l. RS, št. 72/03) sodi regija v območje SI 4 (območje Goriške, Notranjsko-kraške in Obalno-kraške statistične regije.). Za območje SI 4 je določena II. stopnja onesnaženosti. To pomeni, da prihaja do občasnih preseganj dovoljenih vrednosti predvsem onesnaževal dušikovih oksidov (NO₂), delcev (PM₁₀) in ozona (O₃).

Najpomembnejši viri onesnaževanja zraka so industrija, promet in kurišča. Industrija in promet onesnažujeta zrak celo leto. Za onesnaževanje zraka iz prometa je značilna tedenska in sezonska dinamika, povezana z gostoto prometa. Največje emisije so prisotne poleti ob koncu tedna, ko je promet najgostejši. Onesnaževanje zraka iz kurišč je povezano predvsem s hladnejšo polovico leta. Na stanje onesnaženosti pa precej vplivajo tudi vremenske razmere (veter, visoke temperature,...).

V Kopru tečejo v okviru republiške dopolnilne merilne mreže že več let meritve 24-urnih koncentracij dima in indeksa kislih plinov, pred tem pa so bile opravljene občasne meritve. Na osnovi teh meritev se je Koper med približno petdesetimi kraji, kjer potekajo te meritve, doslej vedno uvrščal med kraje z najmanj onesnaženim zrakom v Sloveniji. V okviru teh meritev mejne imisijske koncentracije praktično nikoli niso bile prekoračene. V letnem poročilu o stanju okolja za leto 2002, ki ga je izdelala Agencija RS za okolje, je koncentracija dima za julij 2002, izračunana na podlagi 24-urnih meritev klasične mreže na merilnem mestu v Kopru, znašala 6 µg/m³ (mejna letna vrednost znaša 50 µg/m³). Vrednosti 24-urnega indeksa onesnaženja zraka s kislimi plini so bile pod mejo detekcije merilne metode, zato rezultati niso podani.

Opravljene so bile tudi kratkotrajne meritve onesnaženosti zraka v letu 2002 (Meritve onesnaženosti zraka v Kopru in Izoli od julija od septembra 2002, Mestna občina Koper, Urad za okolje in prostor, januar 2003). Mobilna postaja je bila postavljena pred izolsko bolnišnico, pred poslopjem Vinakoper in na koprski tržnici. Meritve so pokazale, da so bile presežene vrednosti za ozon na vseh mestih (izstopa lokacija pri izolski bolnišnici) in vrednosti za NO_x pri koprski tržnici. Koncentracije drugih polutantov so bile pod mejnimi vrednostmi. Splošno pa je bil opažen urbani vpliv, saj so bile koncentracije polutantov čez dan precej višje kot ponoči.

Poleti leta 2005 je začela delovati ekološko-meteorološka postaja na Markovcu. Poleg vremenskih podatkov spremlja tudi onesnaženje z ozonom in prašnimi delci. V poletnih mesecih je bila od začetka delovanja postaje dvakrat zabeležena prekoračitev mejnih vrednosti za ozon.

Meritve koncentracije dima v Ilirski Bistrici (podatki iz aprila 2002) so pokazale onesnaženost zraka z dimom.

3.6 Komunalni odpadki

Enega glavnih problemov v občinah predstavlja zapolnjenost odlagališč odpadkov. V občini Izola imajo urejeno odlagališče odpadkov s sortirnico in ob trenutni odlagalni količini je razpoložljivega prostora še za približno pet let. Podobno stanje je tudi z odlagališčem v občini Piran, kjer se razpoložljivo odlagalno območje zelo hitro polni. V Mestni občini Koper so uspeli deponijo razširiti in tako zagotovili prostor za odlaganje odpadkov do leta 2007, sedaj pa aktivno iščejo nove rešitve. Na obstoječih odlagališčih so uredili sistem odvajanja izcednih voda ter vzpostavili sistem odplinjevanja.

Štiri kraško-brkinske občine imajo skupno odlagališče na območju CERO Sežana. S programom prilagoditve so uredili sistem odvajanja izcednih voda in odplinjevanja. Vsa odlagališča imajo dovoljenje za odlaganje konca oktobra 2007. Odlagalnih površin na CERO Sežana je še za nekaj let.

V občini Ilirska Bistrica je zagotovljeno odlaganje komunalnih odpadkov samo še do konca leta 2007.

V vseh občinah so uvedli sistem ločenega zbiranja odpadkov, vendar glede na pridobljene podatke ta ni najbolj uspešen. Pogosto se pojavlja mešanje frakcij ne glede na gosto postavitev ekoloških otokov. Nelegalna odlagališča odpadkov, ki so točkovni viri onesnaževanja v občinah, ne predstavljajo resnejšega problema, saj jih je vse manj. Večinoma za sanacijo odkritih nelegalnih odlagališč poskrbi izvajalec gospodarske javne službe.

Občine so podpisale pogodbo o sodelovanju, s katero so se zavezale, da bodo na svojem območju ravnale z odpadki v skladu s skupnimi izhodišči, usmeritvami, strokovnimi podlagami in projekti. V sodelovanju z ministrstvom za okolje bodo občine usklajevale razvoj in naložbe na

področju ravnanja z vsemi vrstami odpadkov. Občine želijo skupaj uresničevati naslednje dolgoročne cilje:

- zmanjševanje obremenitve okolja na najmanjšo možno raven,
- povečanje kakovosti bivalnega okolja,
- zagotavljanje pogojev za gospodarski razvoj občin članic,
- odpiranje možnosti novega zaposlovanja.

Konzorcij GOJUP si je kot prvo operativno nalogo zadal takojšnjo uvedbo ločenega zbiranja odpadkov na izvoru in ureditev zbiralnic (eko otokov) in zbirnih centrov na ravni posameznih občin. Na regionalni ravni pa so se občine članice Konzorcija GOJUP odločile za scenarij, ki predvideva dva regijska centra za ravnanje z odpadki (CERO):

- **Regijski CERO KOPER** na območju Sermina, v katerem bo potekala obdelava ločeno zbranih frakcij z naslednjimi objekti: sortirnica, kompostarna, demontaža kosovnih odpadkov in bele tehnike ter zbirni center in pretovorna postaja.
- **Regijski CERO**, kjer bo potekala mehanska biološka obdelava preostanka odpadkov in odlaganje odpadkov po mehansko biološki obdelavi. Ostanek odpadkov se zdrobi in preseje. Odstrani se kovinske dele, inertni material ter visokokalorične frakcije. Kar ostane, se biološko stabilizira. Stabiliziran ostanek odpadka se nato izsuši in odloži.

3.7 Biotska raznovrstnost in varstvo narave

Biotska raznovrstnost pomeni raznolikost živih organizmov iz vseh virov, ki zajemajo med drugim kopenske, morske in druge vodne ekosisteme ter ekološke komplekse, katerih del so; to vključuje pestrost samih vrst, med vrstami in pestrost ekosistemov.

Biotska raznovrstnost se v splošnem zmanjšuje, praviloma zaradi večanja pritiskov na vrste, njihove habitate in habitatne tipe. Zmanjševanje pritiskov je zato pomemben korak k ohranjanju biotske raznovrstnosti.

Na območju Južne Primorske izpostavljamo naslednje habitatne tipe: morski in obalni habitatni tipi, suha travišča in podzemeljske habitatne tipe.

3.7.1 Morski in obalni habitatni tipi

Slovenija ima zaradi kratke obale malo obalnih in morskih habitatnih tipov, vendar ti izdatno prispevajo k visoki biotski raznovrstnosti v državi. Majhen obseg teh območij pomeni večjo ranljivost in zato visok delež ogroženih vrst. Obseg obalnih habitatnih tipov se je v zadnjega pol stoletja precej zmanjšal, pritisk nanje pa povečal. Vodne ptice so življenjsko odvisne od mokrišč, tod se pojavljajo pogosto v velikih gostotah, in so eden najočitnejših indikatorjev bogastva in pestrosti teh produktivnih ekosistemov.

3.7.2 Suha travišča

Suha travišča so danes večinoma antropogenega nastanka in tudi njihov obseg se je v zadnjih 50 letih zmanjšal. V odročnejših predelih se ta travišča zaraščajo. Zmanjšanje območij razširjenosti oz. populacij suhih travišč je ugotovljeno pri nekaterih vrstah (hribski škrljanec, dnevni metulji, košutnik, potonika, nekatere vrste orhidej). Kot indikator stanja suhih travišč Evropska agencija za okolje prikazuje ogrožene vrste metuljev. Primerjava Slovenije z evropskimi državami pa kaže, da je pri nas delež ogroženih vrst, vezanih na suha do mezofilna travišča, še večji. Posebno razvojno vprašanje bo pomenilo upravljanje območij NATURE 2000, ki so bila določena. Ta bo potrebno začeti upravljati in njihovo stanje vzdrževati na ravni z dnem razglasitve.

3.7.3 Podzemeljski habitatni tipi

Za naše podzemeljske habitatne tipe je značilnih veliko ozko endemičnih vrst, ki so zaradi velike ekološke občutljivosti zelo ranljive, saj so zelo specializirane za tipične razmere v podzemlju, imajo pa tudi majhno sposobnost prilagajanja. Zato jih posegi na površju, ki vplivajo na razmere v jamah (npr. zmanjšan dotok vode in hranilnih snovi, povečano onesnaževanje ipd.), močno prizadenejo. Podzemeljski habitatni tipi dajejo nekaterim skupinam zatočišče del leta (netopirjem npr. prezimovališče) in neprimerni posegi (npr. popolno zapiranje vhodov, motenje zaradi obiskovalcev) ogrožajo tudi te skupine.

Na območju Južne Primorske je opredeljenih 27 območij Natura 2000 in 38 ekološko pomembnih območij.

Najpomembnejši problemi (habitatni tipi):

- konflikti z interesi razvoja območij na območjih Natura 2000,
- zmanjševanje obsega nepozidanega ozkega obalnega pasu ter vnos onesnaževal in prekomernih količin organskih snovi s komunalnimi odplakami in z onesnaženimi vodotoki iz zaledja ob hkratnem zmanjšanju dotoka neonesnažene vode,
- k onesnaževanju morja prispevajo izpusti iz plovil,
- urbanizacija v zaledju ter intenzifikacija kmetijstva,
- zaraščanje suhih travnišč,
- onesnažene podzemne vode (podzemeljski habitatni tipi).

3.7.4 Zavarovana območja

Uveljavljen ukrep za ohranjanje biotske raznovrstnosti in situ je ustanavljanje zavarovanih območij oziroma območij s posebnimi ukrepi za njeno ohranjanje.

Obstoječa državna zavarovana območja Južne Primorske so: Škocjanske jame, Škocjanski zatok, Sečoveljske soline, Strunjan, Debeli Rtič in Rt Madona.

Regijski park Škocjanske jame je uvrščen na seznam svetovne naravne in kulturne dediščine pri Unescu in je zavarovan z Zakonom o Regijskem parku Škocjanske jame (Ur. l. RS, št. 57/96). Od leta 1996 ga upravlja javni zavod. Park leži na robu matičnega Krasa, na območju kontaktnega Krasa, kjer se apnenec stika s flišem in kjer so raziskovalci prvič začeli odkrivati kraške pojave. Območje je prvo podzemno mokrišče na seznamu Ramsarske konvencije, bogato je z arheološko dediščino. Podzemeljski sistem Škocjanskih jam je edinstvena turistična destinacija. Ponudbo dopolnjujejo pešpoti in kolesarske poti skozi splet številnih kraških pojavov in po kraški krajini parka naselja s tipično kraško arhitekturo ter etnološke in geološke muzejske zbirke.

Poleg Škocjanskih jam je tudi območje Krasa predlagano za vpis v Unescovo svetovno dediščino, pripravlja pa se še predlog za vpis Sečoveljskih solin.

Naravni rezervat Škocjanski zatok na podlagi koncesije upravlja nevladna organizacija DOPPS. Gre za obsežno odprto površino, v večjem delu laguno z nizkim vodostajem in na vzhodnem delu bertoško bonifiko, ki ima zaradi lege neposredno ob mestnem tkivu Kopra še poseben pomen. Območje je trenutno v začetni fazi sanacije, ki je načrtovana z ureditvenim načrtom. Ureditveni ukrepi bodo obsegali ureditev naravnega rezervata (delno tudi kot javne zelene površine, dostopne iz mesta) in ureditev informacijskega centra ter sanacijo lagune in ureditev bertoške bonifike za različne habitatne tipe (vodni - morski in brakični ter delno sladkovodni). Ureditve bodo omogočale preživljanje prostega časa meščanov v naravnem okolju (predvsem

sprehodi in opazovanje ptic), pa tudi izobraževanje vseh starostnih skupin na področju varstva narave.

Naravni rezervat Strunjan je del krajinskega parka Strunjan in obsega 4 km dolgo severno obalo Strunjanskega polotoka med Simonovim in Strunjanskim zalivom ter pripadajoči 200-metrski pas obalnega morja. Zaradi svojih geoloških in geomorfoloških značilnosti, velike biotske pestrosti in dejstva, da gre za najdaljši neprekinjen del naravne obale v celotnem Tržaškem zalivu, je izjemnega pomena z vidika varovanja naravnih vrednot. Strunjanski klif (visok do 80 m) je največja znana obmorska flišna stena ob vsej jadranski obali (<http://dragonja.nib.si/Strunjan/indexS.html>). Leta 2004 je bilo z Uredbo o krajinskem parku Strunjan zavarovano širše območje.

Sečoveljske soline so bile leta 2001 zavarovane z Uredbo o krajinskem parku. Upravljaec je podjetje Soline d.o.o. Sečoveljske soline so edino mokrišče v Sloveniji, ki so bile zaradi izjemnih krajinskih in ekoloških vrednosti leta 1993 uvrščene na seznam Ramsarskih lokalitet. Kot bogata zakladnica rastlinskega in živalskega sveta so uvrščene med najpomembnejše lokalitete naravne dediščine v Sloveniji. Submediteransko podnebje, povečana slanost vode in opustitev solinarske dejavnosti na večjem delu solin ustvarjajo posebne ekološke razmere, v katerih preživijo le tisti organizmi, ki so nanje prilagojeni.

Problemi zavarovanih območij:

- neurejeno upravljanje (Strunjan, Debeli Rtič in Rt Madona), neurejeno financiranje,
- neurejena infrastrukturna opremljenost območij,
- slabo izrabljeni turistični potencial območij, slaba povezanost s turističnimi akterji,
- problemi z ribolovnimi rezervati v Portorožu in Strunjanu.

3.7.5 Ribolovni rezervati

Za varstvo ribolovnih virov in za ribogojstvo sta ustanovljena na podlagi zakona o morskem ribištvu ribolovna rezervata:

- portoroški ribolovni rezervat, ki obsega notranji del Piranskega zaliva s pripadajočimi solinami in
- strunjanski ribolovni rezervat, ki obsega morje ob obali ob Rtiču Strunjan in notranji del Strunjanskega zaliva s pripadajočo laguno in solinami.

3.8 Gozd in ostale zelene površine

Slovenska Istra je bila v zadnjih petdesetih letih eno najhitreje razvijajočih se območij v Sloveniji in zato pod vplivom intenzivne urbanizacije. Obdobje najhitrejše rasti istrskih mest je minilo, vendar večina občanov živi v naseljih, ki so zrastle razmeroma hitro in močno spremenila videz in kakovost obalnega pasu. Zelene površine in druge površine zelo vplivajo na kakovost življenjskega okolja, saj vplivajo na mikroklimo, zagotavljajo prostor za druženje in aktivno preživljanje prostega časa, poleg tega pa omogočajo okolju prijazne oblike transporta (hoja, kolesarjenje). Zeleni sistem je sistem primerno upravljanih zelenih in rekreacijskih površin v naseljih in njihovem zaledju. Gre predvsem za javne površine, v nekaterih primerih pa tudi za zasebne, na katere je omogočen dostop javnosti. Zaradi vpliva na počutje ljudi, načine gibanja in dožemanja okolice je zeleni sistem pomemben za zdravje občanov, posredno pa vpliva tudi na družbene in kulturne razmere v naseljih. Oblikovanje in učinkovito upravljanje zelenega sistema torej lahko zelo vpliva na trajnostni razvoj in identiteto območja. Na kraško-brkinskem območju je veliko manj pritiskov na zelene površine, v zadnjem času pa pritiski naraščajo, predvsem zaradi naglega razvoja območij ob avtocestni mreži.

Zelene površine se v večini primerov uničujejo z novogradnjami (npr. stanovanjske gradnje), nove oz. nadomestne zelene površine pa se pri tem ne zagotavljajo. Tako se zmanjšuje tudi biotska raznovrstnost, predvsem na območjih strnjene poselitve.

3.9 Analiza rabe prostora

Regija, še posebej pa Slovenska Istra, je zelo zanimiva za raznovrstne investicije v prostoru. Glavna gospodarska dejavnost, ki ima hkrati tudi največje težnje po rabi prostora, je turizem. Tako se pojavljajo težnje po gradnji novih marin, infrastrukturnih objektov, golf igrišč, širitvi kopališč, gradnji novih hotelov ter prenovi obstoječih. Zaradi kratkega obalnega prostora, dokaj goste poselitve v obalnem pasu, območij varovane narave ter sedanje rabe prostora povzroča umeščanje novih dejavnosti v prostor konflikte med različnimi uporabniki prostora. Načrtovanje novih dejavnosti zato zahteva veliko energije in usklajevanj z različnimi akterji v prostoru. Za smotno umestitev dejavnosti v prostoru so bile izvedene tudi različne študije.

Največji pritiski na rabo prostora zaradi turizma se pojavljajo neposredno v obalnem pasu, npr. v občini Piran je bilo v postopku spreminjanja 9 lokacijskih načrtov, v občini Koper naj bi prišlo do gradnje marine in širitve Luke Koper, v občini Izola prihaja do prenove turističnih kompleksov.

Ključni trend, ki označuje pretekli prostorski razvoj, je čezmerno razraščanje razpršene poselitve in zmanjševanje gostote poselitve, kar je energetsko potratno, zahteva velika vlaganja v komunalno infrastrukturo, povzroča pritiske na naravo in naravne dobrine, okolje, ogroža kulturno dediščino, vključno s krajino.

Za razpršeno poselitev so značilni:

- prevelika poraba prostora,
- nižje gostote poselitve v primerjavi s starimi naselji,
- osebni avtomobil kot temelj mobilnosti, pomanjkanje alternativ avtomobilskemu prometu,
- fragmentacija odprtega prostora,
- majhna možnost izbire kar zadeva tip bivališč in ceno,
- ločitev namenske rabe v jasne enote, šibko prepletanje rab,
- prevladujoč vzorec poselitve je enonadstropna stanovanjska hiša,
- nakupovalni centri z obsežnimi parkirišči,
- pomanjkanje javnih, zelenih odprtih prostorov.

Najpomembnejši razlogi za stanje so naslednji:

- dobra komunalna opremljenost širšega območja: velike javne investicije v cestno omrežje, komunalno javno infrastrukturo v perifernih območjih, ki po eni strani omogoča razvoj podeželja, po drugi pa spodbuja razpršeno poselitev,
- osebni avtomobil kot temelj mobilnosti omogoča veliko mobilnost, pomanjkanje alternativ avtomobilskemu prometu,
- zmanjševanje kakovosti življenja v središčih (socialno razslojevanje, okoljski problemi: hrup, otežena prometna dostopnost (parkiranje), selitev funkcij in dejavnosti na periferijo, slabši stanovanjski fond...),
- prostorski akti in drugi predpisi spodbujajo razpršeno, prostorsko potratno poselitev (velike zaloge stavbnih zemljišč),
- preference prebivalcev: ideal je podeželska hiša z obsežnim vrtom, prijetno okolje brez prometnih zamaškov,
- preference poslovnih akterjev: prednost dajejo lahki dostopnosti (po možnosti ob avtocestnem priključku), z obsežnimi parkirišči,

- razmah velikih nakupovalnih središč,
- povpraševanje po turističnih stanovanjih, ki so naseljena le občasno,
- državna in občinska regulacija (davki, nadomestila za uporabo stavbnih zemljišč),
- višji stroški prenove v mestnih in ostalih tradicionalnih središčih,
- nižje cene zemljišč na periferiji.

3.10 Analiza prometa

Splošna prepredenost cestnega in železniškega omrežja se ujema z dobrim geostrateškim položajem območja. Južna Primorska je zaradi svoje geografske lege in lokacije na V. evropskem prometnem koridorju izpostavljena močnim prometnim tokovom.

Regija ima razvito avtocestno omrežje, ki sicer še ni dokončano, potekajo pa aktivnosti za njegovo dokončanje.

Končana je bila avtocesta od Divače do Kopera, drugi večji projekti za cestno omrežje, poleg posodobitev nekaterih cest, so še:

- izgradnja avtoceste na odseku Postojna/Divača – Ilirska Bistrica – Jelšane v dolžini 39,40 km,
- odsek hitre ceste Koper – Dragonja,
- izgradnja zaledne ceste Jagodje - Lucija.

Za ta dva projekta sta v pripravi Programa priprave državnega lokacijskega načrta za preložitve glavne ceste G1-6 in regionalne ceste R2-404 na območju Ilirske Bistrice ter za hitro cesto na odseku Koper – Dragonja. Sprejeti pa sta dve uredbi o državnem lokacijskem načrtu, in sicer za hitro cesto na odseku Koper – Izola ter za navezavo Luke Koper na avtocestno omrežje.

Splošno stanje lokalnega cestnega omrežja je zadovoljivo, nerešena pa ostajata problema slabe pretočnosti skozi vaška jedra in prometne varnosti. Pojavlja se želja po boljšem čezmejnem povezovanju in ustvarjanju novih priložnosti za komunikacijo.

Priložnosti za razvoj pomorskega prometa, predvsem potniškega, niso dovolj izkoriščene. Potrebne so spremembe modalnega razreza prometa v korist javnemu prometu pri prevozu potnikov, tovorni promet naj bo preusmerjen na železnico. Obstoječe železniške proge ne ustrezajo več sodobnim prevoznim potrebam, ki zahtevajo višje hitrosti, večjo pogostost vlakov, večjo zanesljivosti in predvidljivost ter boljšo kakovost storitev v potniškem in tovornem prometu. Neustreznost obstoječih prog se kaže tudi s pogostimi nivojskimi križanji, kakor tudi glede svojih parametrov in zmogljivosti.

Pozitiven odgovor na preteklo neustrezno upravljanje s prostorom je načrtovana izgradnja drugega železniškega tira proti Slovenski Istri, ki bo predvidoma pripomogla k razbremenitvi lokalnega cestnega omrežja in k selitvi tovornega prometa s ceste na železnico, kar pomeni, da bo tranzit potencialno nevarnih snovi preko Krasa v prihodnje bolj varen.

Obstoječi potniški terminal na letališču v Sečovljah ter letališko infrastrukturo je potrebno modernizirati.

Omrežje javnega potniškega prometa ni povezano, posamezni sistemi se ne dopolnjujejo, prevozi so počasni, neudobni in nezanesljivi. Potrebne so spremembe modalnega razreza prometa v korist javnemu prometu pri prevozu potnikov, tovorni promet naj bo preusmerjen na železnico. Za spodbujanje javnega pomorskega potniškega prometa pa je v Izoli, Piranu in Portorožu potrebno razvijati in posodabljeni pristanišča.

Vedno bolj postaja jasno, da porast v prometu ne more biti voden z ekspanzijo cestne infrastrukture. Politika prostorskega razvoja in deleži urbanega razvoja morajo vplivati na obnašanje lokalnih poslov in populacije zato, da bodo izboljšali možnosti za preusmeritev od cestnega prometa k ekološko prijaznejšim transportnim sistemom, lokalnim javnim transportom,

kolesarjenju in hoji. Množica različnih iniciativ je priporočljiva tudi v medkrajevnem prometu, še posebej pri preusmeritvi k železniškemu, obalnemu in morskemu transportu.

Glede na veljavne prostorske akte države in občin ter strategije razvoja, ki so izdelane za to območje, so najpomembnejši načrtovani prometno-infrastrukturni projekti predvsem na področju železniške infrastrukture:

- rekonstrukcije prog Ljubljana – Sežana, Pivka – Ilirska Bistrica – državna meja s Hrvaško,
- nadgradnja proge Divača - Koper,
- novogradnje: 2. tir Divača – Koper, Trst – Divača, visoko-zmogljivostna proge Divača – Ljubljana,
- preučitev proge Portorož – Koper – Trst,
- reševanje problematike nivojskih križanj cest z železnico na progi Ljubljana – Sežana: Košana, Čuv 451 in Dolnje Ležeče ter na progi Divača – Koper: Brgod.

Prometne terminale za kombinirani promet se na mednarodni ravni razvija na območju Južne Primorske v Kopru, prometne terminale nacionalnega pomena pa ob nacionalnih prometnih vozliščih Divači (Sežani). Prometne terminale regionalnega pomena ali distribucijske centre se razvija tudi v okviru drugih prometnih vozlišč, na območju Južne Primorske v Ilirski Bistrici.

Na področju pomorstva pa je najpomembnejši načrtovan projekt izgradnja tretjega pomola v Luki Koper. V koprskem pristanišču se zagotavlja nadaljnji razvoj pristaniške infrastrukture, ki je potrebna za razvoj edinega slovenskega pomorskega pristanišča za mednarodni tovorni in potniški pomorski promet. Z dograditvijo železniške in druge prometne infrastrukture, ki povezuje koprsko pristanišče z zaledjem prek učinkovitejše železniške povezave Koper – Divača se pospešuje razvoj in konkurenčnost koprskega pristanišča v mednarodnem prostoru. Razvoj koprskega pristanišča je povezan z izgradnjo zaledne prometne infrastrukture. Del koprskega pristanišča, ki je funkcionalno navezan na mesto, bo namenjen ureditvi domačega in mednarodnega pomorskega potniškega prometa in potniškega terminala. Za spodbujanje javnega pomorskega potniškega prometa pa se v Izoli, Piranu in Portorožu razvija in posodablja sedanja pristanišča oziroma se bo preverilo ustreznost obstoječih lokacij in predlagalo nove.

Celovitejša analiza prometa je bila pripravljena v okviru projekta Regionalna zasnova prostorskega razvoja za Južno Primorsko v okviru projekta CAMP Slovenija.

3.11 Varstvo kulturne dediščine

Po Zakonu o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS št. 7/99) kulturna dediščina obsega:

- arheološka najdišča in predmete,
- naselbinska območja, zlasti stara mestna in vaška jedra,
- oblikovano naravo in kulturno krajino,
- stavbe, njihove dele in skupine stavb umetnostne, zgodovinske ali tehnične pričevalnosti,
- stavbe in druge predmete, ki so v zvezi s pomembnimi osebami in dogodki naše politične, gospodarske in kulturne zgodovine.

Kulturna dediščina z elementi, ki dokazujejo kontinuiteto ali posamezno stopnjo kulturnega ali civilizacijskega razvoja, ali ki predstavljajo kakovosten dosežek ustvarjalnosti, ima status kulturnega spomenika. Kulturna dediščina, ki predstavlja vrhunski dosežek ustvarjalnosti oziroma ključno ali redko ohranjeno dokazilo določenega obdobja zgodovinske preteklosti, ima zaradi svojega posebnega ali izjemnega pomena status kulturnega spomenika državnega pomena.

Kulturni spomeniki so:

- **arheološki spomeniki** – zemljišča in zemeljske plasti, ki hranijo pomembne sledove človekovega delovanja v zgodovinskih obdobjih in njegove povezanosti z naravnim okoljem, ter posebno pomembni predmeti iz teh plasti oziroma obdobj,
- **zgodovinski spomeniki** – območja, stavbe, predmeti ali zbirke predmetov, ki značilno ponazarjajo in izpričujejo politično zgodovino, zgodovino vojn in vojaštva, socialno zgodovino, razvoj prometa, prometnih in trgovskih poti ter povezav, razvoj sodstva, prosvete in kulture, verstev, znanosti in tehnike ter gospodarsko zgodovino na naših tleh,
- **umetnostnozgodovinski oziroma umetnostni in arhitekturni spomeniki** – posamezne stavbe in skupine stavb, prostorski in javni spomeniki, umetnostno pomembne sestavine stavbarstva, arhitekturni in umetniško pomembni detajli, slikarski, kiparski, grafični in drugi umetniški in oblikovani predmeti ter izdelki umetne obrti, ki se štejejo za posebne dosežke umetnosti, oblikovanja in arhitekture na naših tleh,
- **naselbinski spomeniki** - mestna ali vaška naselja ter deli naselij, ki so najznačilnejši in posebej pomembni dosežki v oblikovanju in urejanju prostora,
- **etnološki spomeniki** – območja, stavbe, skupine stavb, predmeti vsakdanje rabe in oblikovani izdelki, ki izpričujejo način življenja in dela Slovencev, pripadnikov italijanske in madžarske narodnosti ter drugih ljudstev na območju Slovenije,
- **tehniški spomeniki** – območja, stavbe in skupine stavb, orodja, naprave in stroji ter drugi predmeti, ki pričajo o razvoju proizvodnih sredstev, tehnologije in tehnične kulture v Sloveniji,
- **spomeniki oblikovane narave** – območja ali objekti vrtnega in parkovnega oblikovanja, navadno povezani z drugimi kulturnimi spomeniki, z estetsko in kulturno namembnostjo,
- **kulturna krajina** – spomeniško območje, katerega strukturo, razvoj in funkcijo pretežno določajo človekovi posegi in dejavnost v preostoru.

Viri, iz katerih je možno pridobiti podatke o nepremični kulturni dediščini (opisi, grafični prikazi lokacij in obsega) so:

- Družbeni plan občine Piran 1986-2000. Območja varstva kulturne in naravne dediščine, april 1985,
- Družbeni plan občine Izola 1986-2000. Območja varstva kulturne in naravne dediščine, april 1985,
- Družbeni plan občine Koper 1986-2000. Območja varstva kulturne in naravne dediščine, april 1985,
- Strokovne osnove za razglasitev kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Izola, MZVNKD Piran, april 1984,
- Strokovne osnove za razglasitev kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Piran, MZVNKD Piran, april 1983,
- Strunjan, naravna in kulturna dediščina, MZVNKD Piran, februar 1984,
- Strokovne podlage za razglasitev kulturnih spomenikov v občini Koper – naselbinska, memorialna in zgodovinska območja, MZVNKD Piran, 5. 11. 1986,
- Strokovne podlage za razglasitev posameznih nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Koper, MZVNKD Piran 1993.

3.11.1 Problematika varovanja kulturne dediščine

- Pretežen del kulturne dediščine: predvsem naselbinske, etnološke in kulturne krajine, je prepuščene propadanju, ker družba/država ne prepozna njene kulturne vrednosti, niti razvojnih potencialov.

- V prostoru vlada nered, ki je po eni strani posledica neurejenega lastništva nepremičnin in po drugi neuskklajenosti gospodarskih, družbenih, kulturnovarstvenih in okoljskih vidikov razvoja v prostoru.
- Zaradi neizvajanja ustrezne zakonodaje prihaja do velikega števila nedovoljenih gradenj v naselbinskih in drugih območjih kulturne dediščine ter v kulturni krajini, kar vodi v dodatno degradacijo celote.
- Kulturna dediščina se ne vključuje v krajevne, regijske in državne razvojne programe. Slednje je nujno za zagotovitev ohranjanja kulturne dediščine in njenega aktivnega vključevanja v trajnostni razvoj podeželja.

3.11.2 Programska izhodišča

- V družbeni zavesti mora zrasti spoznanje, da je kulturna dediščina pomemben del narodne in krajevne identitete in prepoznavnosti. Povečati se mora družbena odgovornost za njeno ohranitev.
- Prostorski dokumenti morajo usklajevati/uravnavati različne vidike rabe prostora s stališča, da se zagotovi ohrani njegova kulturna identiteta.
- Vzpostaviti je potrebno učinkovite mehanizme za vključevanje kulturne dediščine v razvojne programe, njeno trajnostno rabo in s tem njeno ohranitev.
- Dosledno se mora izvajati prostorska in druga zakonodaja v korist preprečevanja nedovoljenih posegov v območja in objekte kulturne dediščine.